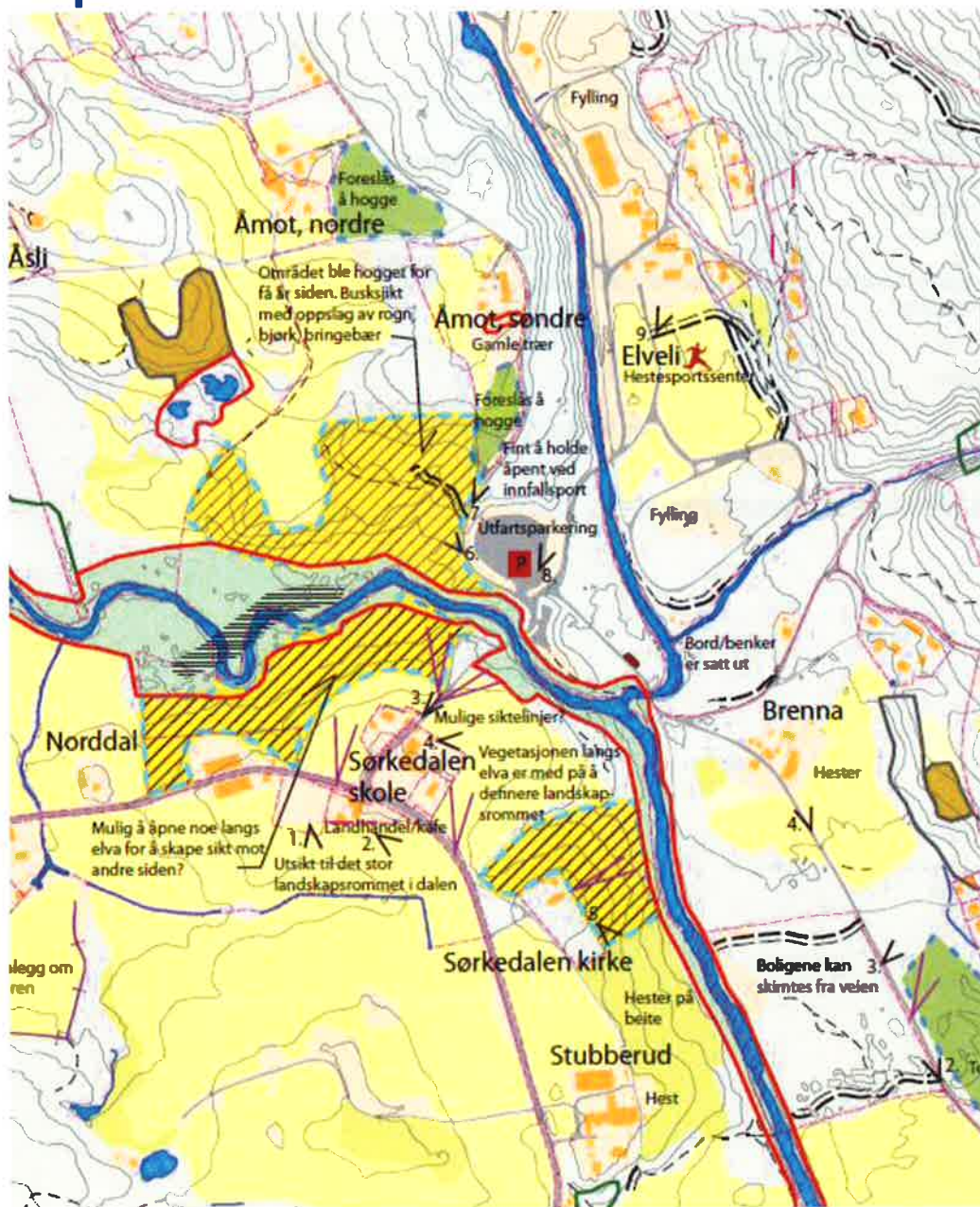

Regionkontor landbruk

Skjøtselsplan for kulturlandskapet i Sørkedalen

Utgave: 1

Dato: 2014-01-07

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver:	Regionkontor landbruk
Rapporttittel:	Skjøtselsplan for kulturlandskapet i Sørkedalen
Utgave/dato:	1 / 2014-01-07
Arkivreferanse:	-
Lagringsnavn	rapport
Oppdrag:	531870 – Skjøtselsplan for kulturlandskapet i Sørkedalen
Oppdragsbeskrivelse:	Skjøtselsplan for kulturlandskapet i Sørkedalen
Oppdragsleder:	Nina Syversen
Fag:	Vann og miljø
Tema	Store landskapsinngrep
Leveranse:	Analyse
 Skrevet av:	 Nina Syversen, Ine Wegner Tollefsen og Ida Haukeland Janbu
Kvalitetskontroll:	Nina Rieck
 Asplan Viak AS	 www.asplanviak.no

FORORD

Asplan Viak har vært engasjert av Regionkontor landbruk (Lørenskog, Nittedal, Oslo, Rælingen og Skedsmo) for å utarbeide skjøtselsplan for kulturlandskapet i Sørkedalen, Oslo kommune. Nina Syversen har vært oppdragsleder for oppdraget. Ine Wegner Tollefsen (landskapsbildet, opplevelse, skjøtsel), Ida Haukeland Janbu (kulturminner) og Rolf Rømsvik (kart) har også deltatt i arbeidet.

Nina Rieck har vært kvalitetssikrer for Asplan Viak.

Ås, 07.01.2014

Nina Syversen
Oppdragsleder

Nina Rieck
Kvalitetssikrer

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning	5
1.1	Avgrensning av planen og metode	6
1.2	Forhold til andre plandokumenter og lovverk	8
2	Bakgrunn og naturgrunnlag	10
2.1	Generelt	10
2.2	Arealbruk	10
2.3	Geologi, jordkvalitet og klima	11
3	Verdier i jordbrukslandskapet	14
3.1	Kartlagte og verdisatte kulturlandskapslokaliteter	14
3.2	Kartlagte og verdisatte ferskvann/våtmarkslokaliteter	15
3.3	Kartlagte restaureringsarealer – ikke verdisatt	17
3.4	Landskap, friluftsliv og opplevelse	18
3.5	Kulturminner og kulturmiljø	19
4	Hovedkategorier for skjøtsel	20
4.1	Beite og naturbeitemark	21
4.2	Hagemark	21
4.3	Fuktenger	22
4.4	Slåtteng	22
4.5	Kantvegetasjon langs vassdrag	22
4.6	Fremmede arter	23
4.7	Kulturminner/-miljø	23
5	Skjøtselsplan, Fokusområder	26
5.1	Gran – Venner	27
5.2	Åsli/Åmot – skolen – kirken	29
5.3	Brenna – Grøttum	33
5.4	Solberg – Pinsli	36
5.5	Årnes – Wyller – Ringerike	38
5.6	Strøm	41
6	Veien Videre	45

7	Vedlegg	46
---	---------------	----

1 INNLEDNING

Sørkedalen er på lik linje med Maridalen i Oslo og Lommedalen i Bærum bynære «jordbruksdaler» under press fra ulike brukergrupper og utbyggere i hovedstadsområdet. Både som boligområder og friluftsområder har dalene et stort potensial, og det er nødvendig med en styrt utvikling slik at det også i fremtiden kan drives aktivt jordbruk her.

Hensikten med planen er å:

- Synliggjøre kulturlandskapets (potensielle) verdi
- Danne et grunnlag for myndighet og forvaltning for å prioritere og gjennomføre tiltak som berører kulturlandskapet i Sørkedalen.
- Fremme og veilede grunneiere i riktig skjøtselsarbeid i kulturlandskapet.

Jordbrukslandskapet gir rike opplevelseskvaliteter til friluftsliv og rekreasjon, og dalene er viktige innfallsporter til Marka. Jordbrukslandskapet har også svært stor verdi for det biologiske mangfoldet og som en kulturhistorisk dokumentasjon for ettertiden.

Det velges å dele verdiene i «jordbruksdalen» tre:

- Den biologiske verdien (et rikt biologisk mangfold)
- Den kulturhistoriske verdien (tidsdybde)
- Den visuelle verdien (landskapsbilde) som er viktig for beboere, brukere og besøkende

Mellom disse verdiene er det glidende overganger og det er viktig å se sammenhengene/helheten.

Det har vært gjennomført flere viktige prosjekter i Sørkedalen. Disse vil danne grunnlag for og gi viktig bakgrunnsinformasjon til prosjektet. Utfordringer er knyttet til ivaretagelse av areal med verdi som åpent kulturlandskap og restaurering av arealer med tidligere åpen kulturmark. Dette anses å være hovedutfordringene i skjøtselsplanen noe som vil gi konsekvenser for både natur-, kultur- og landskapsverdiene. Trusselfaktorer kan også være opphøring av landbruksdrift, skogbruk, spredning av fremmede arter, utfyllinger, byggevirksomhet, forurensning, ridning utenfor stier og veger og endring/fjerning av kulturhistoriske spor.

Det som i dag er gjengrodd og tilplantet kulturmark var fra gammelt av viktige landskapselementer og dannet ramme rundt dalen der de skapte et helhetlig, tradisjonelt jordbrukslandskap. Mange av disse arealene representerer miljøverdier knyttet til kulturarv, kulturminner, biologisk mangfold, vilt, friluftsliv og opplevelseskvaliteter. Skjøtselsplanen vil ta tak i konkrete utfordringer som sikring av det biologiske mangfoldet, skjøtsel og rydding av beiter og kantsoner, ivaretagelse av bygninger, rydding av siktelinjer og at det fortsatt drives et aktivt jordbruk i dalen med husdyrhold og beitemark. Skjøtselsplanen vil ta utgangspunkt i å se Sørkedalen som en helhet, og gir ikke råd om skjøtsel på det enkelte gårdsbruk. Som en videreføring av denne planen, anbefales en detaljering med skjøtselsplaner på det enkelte gårdsbruk.

1.1 Avgrensning av planen og metode

Skjøtselsplanen tar utgangspunkt i jordbrukets kulturlandskap i Sørkedalen langs Sørkedalselva og Heggelielva med Bogstadvannet som avgrensning i sør (figur 1, jordbruksarealer merket med gult). Skogsområder utenfor jordbrukslandskapet vil ikke inkluderes i planen.

Figur 1. Kart over Sørkedalen. Skjøtselsplanen tar utgangspunkt i jordbrukslandskapet langs Sørkedalsvassdraget (merket med gult)

Jordbruksområdene er videre inndelt i 6 ulike geografiske fokusområder – som har ulike typer verdier knyttet til området. Alle fokusområder er knyttet til hovedvassdraget (Sørkedalselva og Heggelielva) og jordbrukslandskapet på begge sider av dette.

Det er for alle fokusområder beskrevet følgende:

- Visuell verdi - landskapsbildet
- Biologisk verdi
- Kulturminner og kulturmiljø
- Opplevelse/friluftsliv

Det er foreslått tiltak for å skjømte disse verdiene for alle fokusområder. Datagrunnlaget stilt til rådighet for prosjektet har til dels vært vanskelig tilgjengelig og med svært forskjellig detaljeringsgrad for de forskjellige verdiene. Det er kun for *biologisk verdi* og *kulturminner/kulturmiljø* det tidligere er gjennomført kartlegging av betydning. Naturverdier (biologisk verdi) er kartlagt for hele vassdraget og er verdisatt som svært viktig (A-verdi), viktig (B-verdi) og lokalt viktig (C-verdi). I tillegg er det kartlagt restaureringsbiotoper som potensielt kan være av biologisk verdi ved riktig skjøtsel/restaurering. Dette er hovedsakelig områder som tidligere er brukt til jordbruk (fulldyrket/beite etc.). Denne kartleggingen er gjennomført av Siste Sjanse i 2006. Oslo kommune og Byantikvaren har kartlagt kulturminner og kulturmiljøer i Sørkedalen. I tillegg er nyere bebyggelse evaluert i forhold til om dette er i tråd med Disposisjonsplan av 1986 som gir retningslinjer for utbygging i Sørkedalen. Kartleggingen av kulturminner/kulturmiljøer skiller mellom fredete og verneverdige bygninger, og i tillegg kommunalt listeførte bygninger (har ikke vernestatus, kun generelle retningslinjer for skjøtsel).

Det har ikke vært en del av oppgaven å lage skjøtelsesplaner for det enkelte gårdsbruk, og det er ikke gjennomført landskapsanalyse for området. Datagrunnlaget for visuell verdi - landskapsbildet er tynt, og dette betyr at siktlinjene ikke er presist angitt. Det samme gjelder for friluftsliv hvor stisystem (turstier og skiløyper) er mangelfullt gjengitt i tilgjengelig kartgrunnlag. Innenfor hvert fokusområde kan det finnes flere aktuelle restaureringsareal og mange mindre elementer som gamle alleer, steinmurer etc. som ikke har vært en del av vårt datagrunnlag og derfor ikke medtatt. Det er fra oppdragsgiver presisert at ridestier ikke er en del av skjøtelsesplanen.

Det kan være noe konflikt mellom forskjellige verdier, f.eks. ønske om siktlinjer mot bevaring av kantsoner som kan hindre/bryte sikt eller innføring av beitedyr mot opprettholdelse av vannkvalitet. Lokalisering og etablering av siktlinjer må detaljeres i neste fase av prosjektet i samråd med naturfaglig kompetanse slik at ikke viktige biologiske verdier går tapt. Bevaring av biologiske verdier må imidlertid vurderes mot ønske om å åpne opp landskapet og eksempel innføring av beitedyr, noe som har vært hovedintensjonen med å sette i gang dette prosjektet.

Det er i forbindelse med dette arbeidet kun gjennomført enkelte tilleggskartlegginger i forbindelse med biologisk mangfold. Dette gjelder enkeltlokaliteter i området Brenna-Pinsli langs Grøttumbekken, husmannsplassene Åspeskog, Lønnås og Øvre Lyse og nedlagte plasser som Åsløkka, Dølebråten og Løkeberg. De tre nedlagte plassene er i kart fra Sørkedalen historielag omtalt som ruin, tuft el.lign. Alle arealene omfatter slåttemark, naturbeitemark og andre restarealer i jordbrukets kulturlandskap. Kartleggingen av disse arealene er gjennomført av Biofokus sommeren 2013. Med unntak av Brenna-Pinsli er disse områdene ikke inkludert i fokusområdene da disse ligger som enkeltlokaliteter et stykke utenfor det sammenhengende jordbrukslandskapet langs Sørkedalselva-Heggelielva. Det er ikke naturlig å se disse enkeltlokalitetene i sammenheng med fokusområdene. Det bør derfor lages egne skjøtelsesplaner for disse enkeltlokalitetene.

Skjøtselsplanen bygger på følgende dokumenter:

- Naturverdier i Sørkedalen. Siste Sjanse rapport 2006-2.
- Kart over Sørkedalen utgitt av Sørkedalen historielag 2003.
- Tilleggskartlegging av enkeltområder i forbindelse med biologisk mangfold gjennomført av Biofokus sommeren 2013.
- Kommunedelplan for Lysaker- og Sørkedalsvassdraget. Høringsutkast April 2012. Oslo og Bærum kommuner. Kommunedelplanen er trukket tilbake. Forarbeidet til planen er brukt i denne skjøtselsplanen.
- Biologisk kartlegging langs Sørkedalsvegen, Oslo kommune. BioFokus-notat 2012-23.
- Forslag til disposisjonsplan for Sørkedalen, Rådssak 077/85 fra Oslo Byplankontor til Bygningsrådet 14.3.85. Vedtatt 22.1.1986.
- Forprosjekt skjøtselsplan i Sørkedalen. Regionkontor Landbruk – utkast 20.09.2010.
- Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget, 1999. Red.komité: Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. og Kvamme, M.
- Sørkedalen - Evaluering av bebyggelse og vurdering av verneverdier. Oslo kommune, PBE, Avd. for byutvikling 2007.
- Askeladden, Riksantikvarens database for kulturminner.

Det er viktig å være klar over at skjøtselsplanen er et utgangspunkt for en kontinuerlig prosess, og dette vil så ledes være et dynamisk dokument. Virkemidler for gjennomføring – både i form av økonomiske og juridiske virkemidler, sammen med praktiske muligheter og begrensninger, vil danne utgangspunkt for en videre detaljering av planen.

1.2 Forhold til andre plandokumenter og lovverk

Kommunedelplanarbeid for Sørkedalsvassdraget med høringsutkast (april 2012) er trukket tilbake pga. varslet innsigelse fra Fylkesmannen på flere punkter – først og fremst for Lysakerelva og bevaring av biologisk mangfold. I tillegg mener Fylkesmannen at det finnes så store naturverdier i området at prinsippet om universell utforming bør vike i enkelte områder. Det er i forarbeidet til kommunedelplanen satt av en hensynssone på 15 m på hver side av Sørkedalsvassdraget hvor hensynet til kantvegetasjonen skal veie spesielt tungt. Fylkesmannen legger til grunn at også eksisterende jordbruksdrift som en del av kulturlandskapet skal kunne foregå innenfor 15-metersbeltet såfremt det ikke kommer i konflikt med natur-, kultur- eller friluftsinnteresser. Innsigelsen fra Fylkesmannen er hovedsakelig til vassdraget nedstrøms Sørkedalen (Lysakerelva). Forarbeidet til kommunedelplanen er brukt i denne skjøtselsplanen som faglig grunnlag, men det understrekes at anbefalinger i denne ikke er rettskraftig på noen måte.

Det er også laget forvaltningsplan for vassdraget (Forvaltningsplan for Glomma – Indre Oslofjord), samt tiltaksanalyse. Sistnevnte planer er regulert gjennom Vannforskriften (www.vannportalen.no).

I tillegg er en rekke andre lovverk og retningslinjer også styrende for vassdraget:

- Rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag av 10. november 1994.
- Verneplan I for vassdrag av 6. april 1973 verner Lysaker- og Sørkedalsvassdraget som et av flere Markavassdrag.
- Vannforskriften av 15. desember 2006, er en implementering av EUs vanddirektiv i det norske lovverket og skal sikre en helhetlig beskyttelse, bærekraftig bruk og god økologisk tilstand i vannforekomstene gjennom regionale forvaltningsplaner.

- Vannressursloven av 24. november 2000.
- Plan- og bygningsloven av 27. juni 2008: I lovens kapittel 4, 5 og 11, blir blant annet forholdet til planprosess og planinnhold i kommuneplan/ kommunedelplan behandlet. Kommunedelplanen er utarbeidet som interkommunal plan i samsvar med kapittel 9 i loven.
- Markaloven av 5. juni 2009 gjør hele Oslomarka til LNFR- område.
- Naturmangfoldloven av 19. juni 2009 og Naturvernloven av 19. juni 1970.
- St. melding nr. 39 (2000- 2001) – Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet.
- St. melding nr. 42 (2000- 2001) Biologisk mangfold.
- St. melding nr. 16 (2004- 2005) Leve med kulturminner.
- St. melding nr. 26 (2006- 2007) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand.

I tillegg er følgende kommunale planer styrende i området:

- Kommuneplan for Oslo 2008-2025, vedtatt 11. juni 2008.
- Byøkologisk program 2002-2014, vedtatt av bystyret 11. juni 2003.
- Kommunal plan for idrett og friluftsliv i Oslo 2009-2012, vedtatt 4. mars 2009.
- Kommunedelplan for Oslo kommunes del av Oslomarka av 18. januar 1989.
- "Sørkedalen: Evaluering av bebyggelse og vurdering av verneverdier", vedtatt i bystyret 2. april 2008.
- Grøntplan for Oslo, vedtatt av bystyret 15. desember 1993.
- Kulturminnevern i Oslo. Bystyremelding 4/2003, vedtatt 11.02.04.
- Oslo kommunes skoger: Mål og retningslinjer for forvaltning og drift, vedtatt av bystyret 22. juni 2005.
- Flerbruksplanen for Oslo kommunes skoger 2007-2015, vedtatt av bystyret 20. juni 2007.
- Hovedplan for avløp og vannmiljø 2000-2015.
- Kartlegging av stille områder – del av handlingsplan mot støy, vedtatt 24. september 2008.
- Kommunedelplan for torg og møteplasser av 22. april 2009.
- Bystyremelding 4/2003 – Kulturminnevern i Oslo.

Forarbeidet til kommunedelplan omfatter Sørkedalselva, Langlielva og Heggelielva med sine kilder/vann og i 100 meters belte langs disse, samt Bogstadvannet. Arealbruken innenfor dette området styres av Markaloven og kommunale planer. Det er i forarbeidet et ønske om at de biologisk viktige områdene i privat eie skal kunne inkluderes i skjøtselsplaner med samarbeid mellom partene. Forarbeidet fokuserer på opprettholdelse av eksisterende grøntdrag langs vassdraget, noe som sammen med Forvaltningsplanen for Glomma - Indre Oslofjord skal bidra til å opprettholde god kjemisk og økologisk tilstand i vassdraget. God kjemisk og økologisk tilstand skal i hht. Vannrammedirektivet oppnås innen 2021. Vannkvaliteten i Sørkedalen varierer fra svært god til god, og konsentrasjonen av næringsstoffer og koliforme bakterier (indikerer fersk avrenning fra husdyr/avløpsanlegg) øker noe nedover i vassdraget (kilde: forarbeidet til kommunedelplanen).

2 BAKGRUNN OG NATURGRUNNLAG

2.1 Generelt

Det er laget skjøtselsplan for 6 ulike geografiske fokusområder. Alle fokusområder er knyttet til hovedvassdraget (Sørkedalselva og Heggelielva) og jordbrukslandskapet på begge sider av dette. Dette er i tråd med forarbeidet til kommunedelplanen hvor «skjøtselsplaner bør dekke hele landskapsrom for å skape et sammenhengende bilde». Videre er utvelgelsen av fokusområder basert på kartleggingen gjennomført av Siste Sjanse (2006). I tillegg til kartlegging av *naturverdier* (biologisk verdi), er det foreslått *restaureringsområder* innenfor jordbrukslandskapet som potensielt kan være av biologisk verdi ved riktig skjøtsel (hovedsakelig gjenvoksende kulturlandskap). Med mer variert bruk, bl.a. større antall beitedyr, vil de biologiske verdiene bli ivaretatt og evt. regenereres på en langt bedre måte. Større areal med åpent kulturlandskap med tradisjonell drift ville i følge kartleggingen ført til at flere områder ville kvalifisere som naturtypelokaliteter innen hovednaturtypen kulturlandskap, og flere områder ville oppnådd høy verdi.

I forslag til disposisjonsplan for Sørkedalen, Rådssak 077/85 fra Oslo Byplankontor til Bygningsrådet 14.3.85, er det foreslått 11 områder som skal tilbakeføres til jordbruksmark (var på den tiden plantet til med skog). Områdene er lite i samsvar med restaureringsområder foreslått av Siste Sjanse; det er kun deler av et par områder; ved Gran og nord for utfartsparkering ved Elveli som er i samsvar med restaureringsområder foreslått av Siste Sjanse. Områder foreslått til jordbruksmark i disposisjonsplanen fra 1985 (vedtatt i 1986) er ikke kartlagt i forhold til biologisk mangfold. Utvelgelseskriteriet har vært tidligere jordbruksområder som på den tiden var plantet til med skog, og har således ingen spesiell annen verdi enn at det tidligere har vært dyrket mark. Områdene er ikke digitalisert eller stedfestet på kart, og er derfor ikke inkludert i fokusområdene.

Regionkontor for landbruk har gjennomført et forprosjekt for skjøtselsplan i Sørkedalen, hvor det ved hjelp av flyfoto er kartlagt gjengrodd og tilplantet kulturmark (Regionkontor landbruk, utkast 20.09.2010). På bakgrunn av denne kartleggingen er 33 områder (840 dekar) identifisert som gjengrodd eller tilplantet – med særlig fokus på områdene langs vassdraget. Skjøtselstiltakene omfatter for det meste rydding og åpning av områder som er i ferd med å gro igjen. Det er ønskelig at enkelte områder tilbakeføres til beiteformål. Forprosjektet foreslår å starte skjøtselsarbeidet i tre områder; landskapsrommet rundt Sørkedalen kirke, området nord for Nordre Solberg og Norddal. Skjøtselsarbeidet består av rydding og restaurering av områdene og å etablere beitemark, samt etablering av siktlinjer mot kirken. De tre prioriterte områdene i forprosjektet er alle med i fokusområdene og ligger sentralt i dalen. Status for skjøtsel er kommentert under de enkelte fokusområder.

I tillegg til kartleggingen av områder som potensielt kan forbedre biologisk verdi, er kulturminner og kulturmiljø beskrevet i alle fokusområder. Beskrivelsen bygger på kulturmyndighetene sin database over kulturminner og kulturmiljø (Askeladden), samt Oslo kommune sin kartlegging av bygg. Mulige siktlinjer i landskapet som kan åpne landskapet er inkludert i fokusområdene. Siktlinjer er valgt ut etter en grovmaske befaring og må detaljeres videre.

2.2 Arealbruk

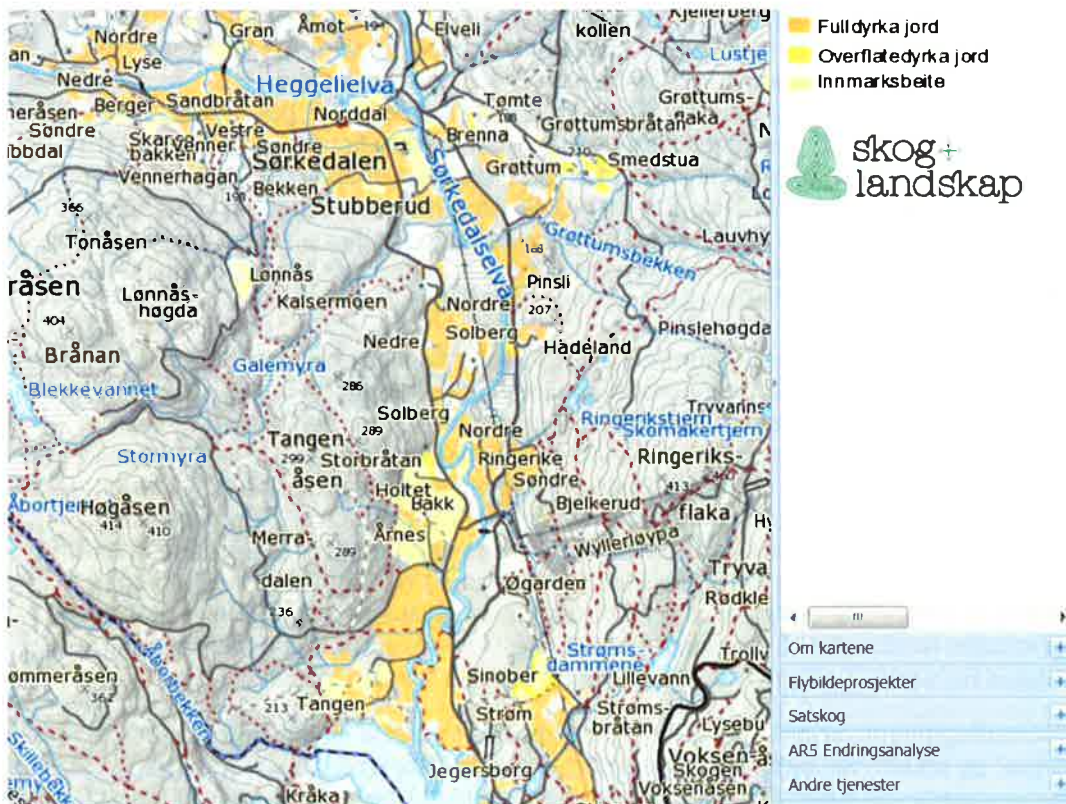
Tabellen og figuren under viser arealfordelingen for Sørkedalen. Området er avgrenset av Bogstadvannet i syd (se for øvrig figur 1 for avgrensning). Jordbruksareal utgjør ca. 8 % av

totalt areal. I forarbeidet til kommundelplanen er det registrert 22 aktive gårdsbruk i drift (bruk som har søkt om produksjonstilskudd).

Det er i 2013 søkt om produksjonstilskudd for i underkant av 200 hest, 20 kyr (og 26 ungdyr) og i overkant av 60 sau og 70 lam (kilde: Regionkontor landbruk). I tillegg kommer hest som brukes til hobby/fritid og som det ikke søkes produksjonstilskudd til. Antall dyr i området vil variere fra år til år, dette gir likevel en viss pekepinn på størrelsesorden av antall dyr.

Tabell 1. Arealfordeling Sørkedalen. Hentet ut fra kartgrunnlag levert av oppdragsgiver.

Type areal	Areal, daa
Fulldyrka jord	2651
Overflatedyrka jord	155
Innmarksbeite	869
Skog	39977
Åpen fastmark	1129
Myr	636
Sum	45415

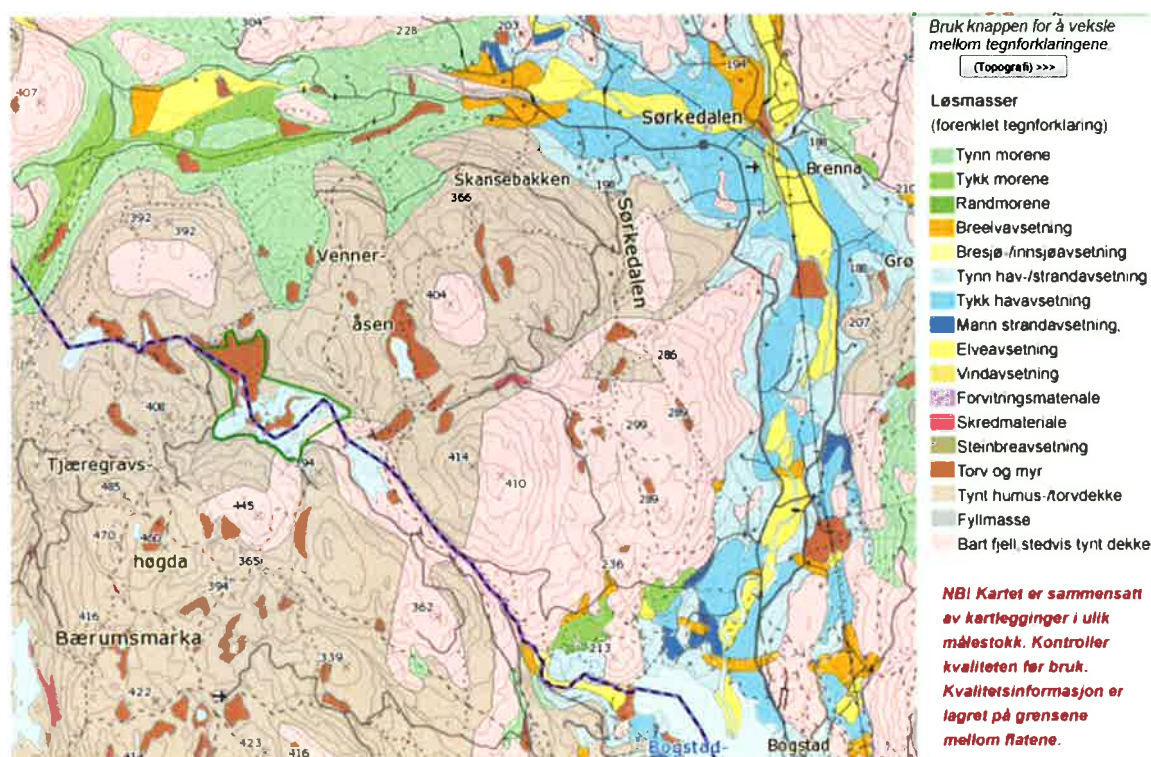
Figur 2. Arealfordeling i Sørkedalen; fulldyrka, overflatedyrka og innmarksbeite (www.skogoglandskap.no)

2.3 Geologi, jordkvalitet og klima

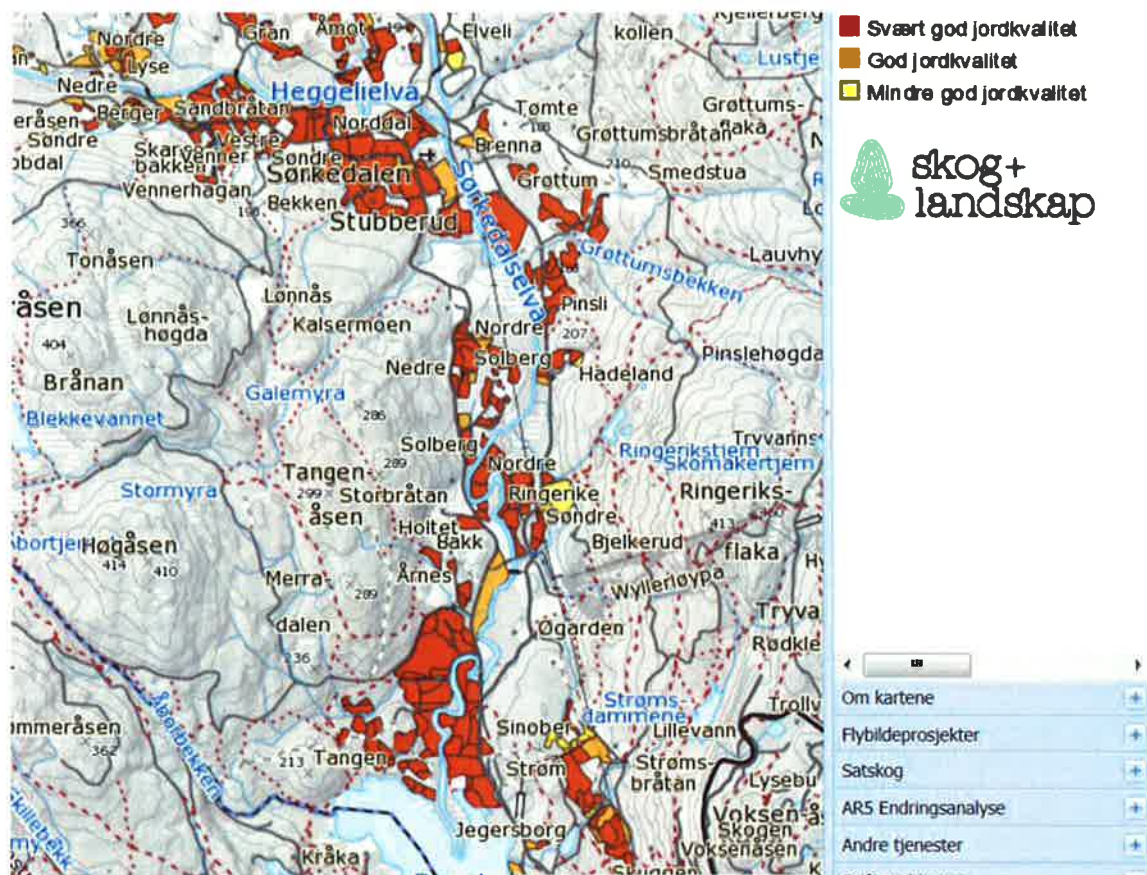
Sørkedalen er geologisk en del av Oslofeltet; og består av lavabergarter - for en stor del porfyrer, felsitt, breksje og syenitt. Lavabergarter danner utgangspunkt for næringsrike jordarter.

Løsmassegeologien i området består av bart fjell eller med tynt humus/torvdekke i høyden, mens dalbunnen langs vassdraget hovedsakelig består av marine avsetninger og enkelte områder med breelvavsetninger. Langs elva er det elveavsetninger flere steder. Marine avsetninger er ofte leirjordarter med stor mektighet, mens elveavsetninger inneholder mer grovkorning materiale av silt og sand. Breelvavsetninger er som oftest grøvre enn elveavsetninger og inneholder normalt sand og grus.

Berggrunns- og løsmassegeologien i området danner grunnlaget for at det i store deler av dalen er svært god jordkvalitet. Se for øvrig figurer med oversikt over løsmassegeologien i området og tilsvarende jordkvalitet. Klimatisk er området karakterisert for å ha nokså varme og tørre somrer og kjølige vintrer, med kortere frostfri periode enn andre steder i Oslo kommune. Årsnedbøren er også høyere enn andre steder i Oslo (Siste Sjanse, 2006).

Figur 3. Løsmassegeologi i Sørkedalen (www.ngu.no).

Figur 4. Kart over jordkvalitet på jordbruksområder i Sørkedalen (www.skogoglandskap.no)

3 VERDIER I JORDBRUKSLANDSKAPET

Siste Sjanse har kartlagt følgende hovednaturtyper som er verdisatt (A, B og C-verdi, hhv. Svært viktig, viktig og lokalt viktig):

- Myr
- Rasmark, berg og kantkratt
- Kulturlandskap
- Ferskvann/våtmark
- Skog

Det er bare kategorien kulturlandskap og ferskvann/våtmark som er kommentert i kapitlene under. Dette er på bakgrunn av at disse naturtypene er knyttet til jordbrukets kulturlandskap og således er relevant for skjøtselsplanen. Andre naturtyper er mindre relevante i denne sammenheng og er utenfor avgrensningen av denne oppgaven. Alle hovednaturtyper nevnt over er imidlertid tatt inn i kartmaterialet for fokusområdene og skjøtselsplanen, og er merket som henholdsvis A, B og C-verdi uten at de er kategorisert i hovednaturtyper. Vilt er også verdisatt, men ikke tatt med i denne sammenheng.

I tillegg til verdisettingen av hovednaturtyper, er det som sagt tidligere foreslått restaureringsarealer som omfatter områder som prioriteres tilbakeført til åpent kulturlandskap. Disse er ikke verdisatt, men vil ved riktig skjøtsel kunne få økt verdi. Disse områdene danner i hovedsak grunnlaget for skjøtselsplanen.

3.1 Kartlagte og verdisatte kulturlandskapslokaliteter

Det er kartlagt 41 viktige kulturlandskapslokaliteter (ca. 450 daa). Tabellen under viser fordelingen av de ulike lokalitetene på type kulturlandskap og verdisetting. Tallene og oppsummeringen under er hentet fra Siste Sjanse.

Verdisettingen av lokalitetene er gjennomført etter standard prosedyre for kartlegging og verdisetting av naturtyper (DN-håndbok 13; Direktoratet for Naturforvaltning 1999). Lokalitetenes verdi er vurdert ut fra naturtypens kvaliteter inkludert verdi for ferskvann, samt verdi/rødlistestatus for registrerte arter av karplanter, sopp, moser og lav som kan knyttes til den enkelte lokalitet. A-verdi lokaliteter anses som svært viktige, B-verdi som viktige og C-verdi som lokalt viktige.

Tabell 2. Tabellen oppsummerer kulturlandskapslokalitetene kartlagt av Siste Sjanse – inndelt i areal og verdi (A=svært viktig, B= viktig og C=lokalt viktig).

Type	Areal verdi A	Areal verdi B	Areal verdi C
Slåtteeng	0	0,2	0,3
Slåttemyr	0	0	3,2
Artsrik vegkant	0	0	2,1
Naturbeitemark	0	47,2	176
Hagemark	0	8,9	47,7
Kalkrik eng	74,1	0	0
Fukteng	0	4,4	19,7
Store gamle trær	0,7	1,4	1,3
Parklandskap	0	60,1	1,9
Sum	74,8	122,2	252,2

Det er bare to kulturlandskapslokaliteter som er karakterisert som svært viktig. Det gjelder store gamle trær (Åmot) og en forekomst av kalkrike enger og naturbeitemark på Finnerud. Finnerud er ikke inkludert i noen av fokusområdene og blir derfor ikke kommentert videre.

Naturbeitemark er videre den naturtypelokaliteten som betyr mest arealmessig. Den største andelen av dette er imidlertid innenfor verdi C; dvs. lokalt viktig. Naturbeitemarkene representerer en mer artsrik engvegetasjon som er lite påvirket av gjødsling og jordarbeiding. Få av områdene var på kartleggingstidspunktet optimale for ivaretagelse av rik flora og kratt, og konkurransesterk vegetasjon var i ferd med å overta (f.eks. skogsstorkenebb, hundekjeks).

Flere av de kartlagte og verdisatte naturbeitemarkene er innenfor foreslåtte fokusområder. Det er fra flere av grunneierne gitt tilbakemelding på at enkelte av disse områdene er i ferd med å gro igjen med krattvegetasjon. Flere av områdene har derfor endret karakter sammenlignet med kartleggingstidspunktet i 2005. Se for øvrig kommentarer under de respektive fokusområdene.

5 lokaliteter av fuktenger er kartlagt, og på samme måte inkluderer dette også både areal som holdes i hevd som fukteng og arealer som er under gjengroing. Lokalitetene er en blanding av B og C-verdi lokaliteter. Her er det også gitt tilbakemelding fra grunneiere om at enkelte områder kartlagt som fukteng, er i ferd med å gro igjen.

Det er registrert 10 lokaliteter med «store gamle trær» av ask, spisslønn og furu. Noen verdifulle edelløvskogtrær inngår også i naturtypen «hagemark». Enkelte av kategorien «store, gamle trær» er også rapportert å ha falt ned.

Når det gjelder naturtypen «hagemark» er det 6 lokaliteter som er registrert som dette; en som viktig og resten som lokalt viktig. Treslags sammensetningen varierer, men det finnes flere steder meget grov og verdifull ask og alm. Det er kun naturtypelokaliteten ved Strøm som er av kategorien hagemark innenfor fokusområdene.

3.2 Kartlagte og verdisatte ferskvann/våtmarkslokaliteter

Siste Sjanse har kartlagt 13 viktige ferskvann/våtmarksområder. Denne naturtypen er delt inn i deltaområder, kroksjøer, flomdammer og meanderende elveparti, viktige bekkedrag, rike kulturlandskapssjøer og dammer. Flere av disse lokalitetene vil være av betydning i tilknytning til kulturlandskapet, spesielt ned mot Heggelielva og Sørkedalselva, og er derfor oppsummert her.

Ferskvannslokalitetene i tabellen under kan sorteres i 1. Lokaliteter knyttet til Bogstadvannet (rike kulturlandskapssjøer og deltaområder; A-verdi), 2. Elvestrengen fra Bogstadvannet til Sloradammen (A-verdi) og 3. Dammer spredt innenfor området (alle verdier). Det er hovedsakelig elvestrengen (pkt. 2) som er viktig i denne sammenheng med dens tilknytning til kulturlandskapsområdene. Elvestrengen med kantsoner blir omtalt videre i denne rapporten. Deltaområde mot Bogstadvannet er en del av fokusområde 6, og blir omtalt der.

Tabell 3. Tabellen oppsummerer ferskvann/våtmarkslokalitetene kartlagt av Siste Sjanse – inndelt i areal og verdi (A=svært viktig, B= viktig og C=lokalt viktig).

Type	Areal verdi A	Areal verdi B	Areal verdi C
Deltaområder	209,7	0	0
Kroksjøer, flomdammer og meanderende elveparti	13,9	0	0
Viktige bekke drag	564,4	0	0
Rike kulturlandskapssjøer	963,5	0	0
Dammer	29,9	15,2	5,5
Sum	1781,4	15,2	5,5

Elvestrengen med kantvegetasjon fra Bogstadvannet til Sloradammen (Sørkedalselva og Heggelielva) er satt til kategori A for naturtypen viktige bekke drag. I beskrivelsen fra Siste Sjanse er det påpekt at elvestrengen har «variabel verdi, med størst verdi nedstrøms Pinsli/Stubberud hvor elva renner over fint bunnsstrat og er mindre påvirket av utretting og andre tekniske inngrep enn i de øvre deler. Vi har bevisst valgt å betrakte hele elvestrengen som en naturtypelokalitet fordi den har avgjørende landskapsøkologisk funksjon, og forvaltningsmessig må betraktes som én enhet.»

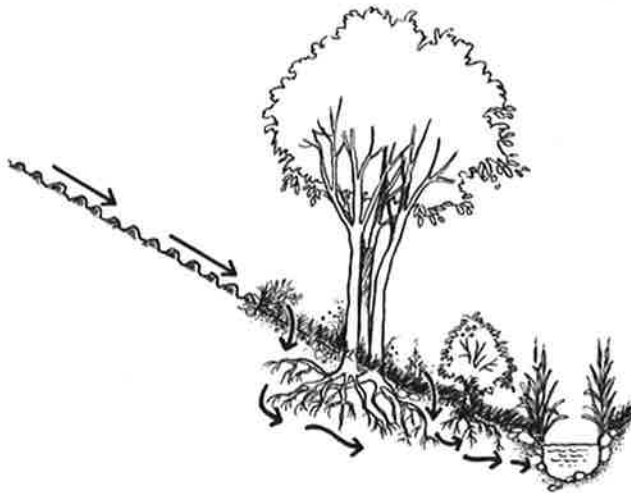
Det er kartlagt store forekomster av elvemusling i vassdraget – anslagsvis flere tusen (2005). Disse forekomstene knyttes først og fremst til meanderne i nedre del av Sørkedalselva – fra Pinsli og sørover. Det er ikke kartlagt små individer, men det er sannsynlig at arten fremdeles yngler. Rekrutteringen av elvemusling har imidlertid vært sviktende de siste åra (Sandaas og Enerud, 1998 i Siste Sjanse 2006). Det er også kartlagt andre rødlistearter langs vassdraget; blant annet blærestarr som er knyttet til sumpområder i Sørkedalselva – blant annet ved innløpet til Bogstadvannet (deltaområde). I tillegg er det rødlistearter i kantsonen til Heggelielva ved Norddal, i kantsonen til Sørkedalselva ved Solberg-Pinsli, syd for Nedre Solberg, ved Ringerike og Ødegården. Det er derved store verdier knyttet til denne elvestrengen. Det er også registrert funn av ål i Sørkedalselva.

I forarbeidet til kommunedelplanen er det lagt stor vekt på å beholde et sammenhengende belte av vegetasjon langs vassdraget. Kantvegetasjonen er anbefalt å bestå av stedegen vegetasjon og være flersjiktet. Det er videre påpekt av vegetasjonsbeltet har mange viktige funksjoner:

- Den er leveområde for mange dyre- og plantearter inkludert sjeldne moser, lav og sopp.
- Her finner dyr mat og skjul.
- Den fungerer som trekkorridor og spredningskorridor for dyr.
- Trær og busker langs elva gir næring og skjulesteder for fisk og andre vannlevende dyr.
- Kantvegetasjonen skaper skygge på elva og sikrer mer stabil vanntemperatur.
- Kantvegetasjon motvirker erosjon og har en naturlig flomdempende effekt.
- Kantvegetasjon med en flersjiktet vegetasjon og en variert horisontal og vertikal struktur er fordelaktig i et landskapsøkologisk perspektiv.
- Trær og busker langs elva skaper grønne lunger og variasjon i omgivelsene, og har derfor også en rent estetisk verdi.
- Kantvegetasjon bremser vannhastigheten og holder tilbake partikler og næringsstoffer i forurenset overflatevann.

Figuren under viser ulike renseprosesser i kantsoner. Kantsonene kan bunnfelle og holde tilbake partikler og partikkelbundne stoffer, samt infiltrere og rense overflatevannet gjennom

sonen. I tillegg vil vegetasjonen ta opp næringsstoffer i overflatevannet. Det er målt betydelig tilbakeholdelse av næringsstoffer fra landbruksarealer gjennom en kantsone på 10-15 m, opp til 70 % for partikler og 50 % for fosfor. Kantsonene er også effektive til å holde tilbake avrenning fra beiteområder eller foringsplasser. Det gis tilskudd til etablering av kantsoner.

Figur 5. Renseprosesser gjennom kantsoner langs vassdrag; bunnfelling av partikler og partikkelbundne stoffer, infiltrasjon, binding og omdanning av næringsstoffer og organisk materiale til jordsmonnet, opptak av næringsstoffer i plantemateriale. Ill. R. Skøyen.

Det er et ønske fra flere grunneiere å åpne deler av kantsonen langs vassdraget, samt etablere beite i enkelte soner. En bør imidlertid unngå å slippe dyrene helt ned til vassdraget i områder med rødlistearter hvor disse ikke tåler beitetråkk (se for øvrig kart med markering av områder hvor det er kartlagt rødlistearter). Dette kan løses med vanningsplasser et stykke opp på jordet, evt. i kombinasjon med å gjerde dyrene ute fra direkte tilgang til vassdraget. Dette vil også være positivt for vannkvaliteten i vassdraget.

3.3 Kartlagte restaureringsarealer – ikke verdisatt

Det er i kartleggingen fra Siste Sjanse foreslått 27 restaureringsområder (totalt ca 1036 daa), som omfatter både områder som prioriteres tilbakeført til åpent kulturlandskap (529 daa) og skogkledte områder som prioriteres satt av til fri utvikling (507 daa). Det er førstnevnte kategori som omtales i denne planen. Dette omfatter hovedsakelig områder foreslått restaurert til beite og naturbeitemark, samt noe fukteng hagemark og slåtteeeng. Dagens arealbruk for disse områdene er variabel og disse vurderes kun interessante som naturtypelokaliteter dersom bruken endres vesentlig. De fleste foreslåtte restaureringsområder til åpent kulturlandskap langs vassdraget er inkludert i fokusområdene (15 områder). Tabellen under presenterer restaureringsområder inkludert i fokusområdene, med beskrivelse av tilstand i 2005 og antatt tidligere bruk (Siste Sjanse), samt endringer i 2013 av tilstand (delvis tilbakemelding grunneiere/delvis befaring, det er ikke gjennomgått endringer for alle arealer).

Tabell 4. Tabellen oppsummerer restaureringsområder kartlagt av Siste Sjanse – inndelt i areal, tilstand og forslag til skjøtsel. Kartleggingen er gjennomført i 2005. Det antas derfor at enkelte av områdene har en annen tilstand i dag.

Fokusområde	Lokalisering	Tilstand, 2005	Tidligere bruk	Endringer 2013
1	Gran Ø	Løvskog, gml beitemark	Beite/innmark	Hogstmoden granskog
1	Gran Lyse	Granplantasjer	Beite/innmark	
1	Gran S	Granplantasjer	Beite/innmark	Hogd, i gjengroing, oppslag busksjikt
2	Norddal	Delvis åpne hestebeiter	Beite	Delvis restaurert
2	Åmot S		Beite	Gror igjen, oppslag løvtrær
2	Sørkedalen kirke	Delvis hestebeite	Beite/innmark	Delvis restaurert
3	Grøttum	Beite/løvskog	Slåttemark/beite	Delvis restaurert
3	Grøttumslia/Grøttum	Yngre gråor-heggeskog	Beite	
4	Søndre Solberg	50 år bjørkebestand	Beite/fukteng	
4	Nordre Solberg	Kulturskog	Beite/innmark	Skog hogd, delvis restaurert, mye oppslag, ikke beitet
5	Wyller v/Øgård	Åpne enger og noe skog, løv og gran	Slåttemark/beite	Deler av areal rett ved rail i Wyllerløypa
5	Ringerike søndre	Gjengroende beiteområde	Beite/innmark	Fuktig område v bekk
5	Årnes	Plantasjeskog	Beite/innmark	Tilbakeført til beite
6	Sørkedalselva øst for Tangen	Plantasjeskog, gran	Innmark	
6	Bogstadvannet N	Delvis granplantasje	Myr	

3.4 Landskap, friluftsliv og opplevelse

Det er ikke gjennomført noen landskapsanalyse i Sørkedalen. Forslag til siktlinjer over dalen og vassdraget er merket på kart for de enkelte fokusområder, og er foreslått på bakgrunn av en grovmaske befaring og med bakgrunn i å åpne opp enkelte områder for å skape mer rom og utsikt.

Det kan i enkelte områder være en konflikt mellom åpning av landskapet med siktlinjer og bevaring av kantsonen langs vassdraget. Dette er spesielt med tanke på at kantsonen er en buffer mot forurensning av vassdraget og at det på flere steder kan være verdifulle arter som kan gå tapt ved fjerning av kantsonen. Det må derfor gjennomføres en naturfaglig vurdering før en etablerer siktlinjer over vassdraget. Kantsonen er viktigst langs Sørkedalselva. Det er også mulig å etablere siktlinjer i områder som ligger høyere (f.eks. fra Sørkedalsvegen) slik at kantsonen langs vassdraget blir mindre utsatt.

Det er flere utfartsparkeringer i Sørkedalen og dalen blir mye brukt både sommer og vinter til sportslige aktiviteter som ski, sykling, rulleski og jogging. I tillegg er skogsområdene mye brukt som turområde og innfallsport til flere hytter i marka. Stisystemene merket i

fokusområdene er mangelfulle pga. dårlig tilgjengelig kartgrunnlag og er således ikke fullstendige. I tillegg er det ridestier i området som ikke er kartlagt. Ridestier, bruken av disse og adkomst for hestene til vassdraget, kan også være i konflikt med verdifulle arter i eller ved vassdraget.

3.5 Kulturminner og kulturmiljø

Oslo kommune og Byantikvaren har kartlagt kulturminner og kulturmiljøer i Sørkedalen. I tillegg er nyere bebyggelse evaluert i forhold til om dette er i tråd med Disposisjonsplan av 1986 som gir retningslinjer for utbygging i Sørkedalen. Kartleggingen av kulturminner/kulturmiljøer skiller mellom fredete og verneverdige bygninger, og i tillegg kommunalt listeførte bygninger (har ikke vernestatus, kun generelle retningslinjer for skjøtsel).

Det er i de forskjellige fokusområdene skilt mellom fredet etter Kulturminneloven, vernet etter Plan og bygningsloven og kommunalt listeførte bygninger. Kulturminner og –miljø er inndelt etter arkeologisk minne, bebyggelse og infrastruktur og kirkested. I tillegg er det listet opp aktuelle bygg med tidspunkt for oppføring.

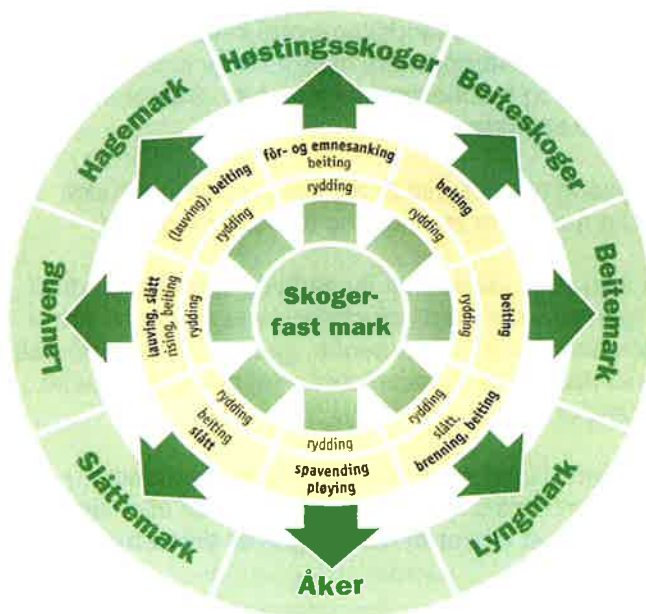
4 HOVEDKATEGORIER FOR SKJØTSEL

Restaureringsområdene foreslått omfatter beite, naturbeitemark, hagemark, fukteng og slåtteeng. I skjøtelsboka (1999) skilles det mellom skjøtsel og restaurering, der disse begrepene er definert på følgende måte:

- Skjøtsel er tiltak som blir gjennomført jevnlig (ofte årlig) for å opprettholde en kulturmarkstype
- Restaurering er tilbakeføring av gjengrodd eller degenerert kulturmark til den tilstand som den karakteriserte kulturmarka var i da den var i tradisjonell drift.

I denne skjøtelsplanen blir det en kombinasjon av disse to tiltakene, der det er viktig å gjennomføre skjøtsel etter at restaureringen er gjennomført. Skjøtselstiltakene vil hovedsakelig omfatte rydding (hogst, tynning, stubbfresing, beitepussing), beiting, slått og evt. lauveng for å opprettholde beitemark/naturbeitemark, hagemark, fukteng og slåtteeng/slåttebeite. Det er viktig at skjøtsel skjer på riktig tidspunkt og med riktig intensitet og utstyr. Som et minimum må området ryddes/tynnes og gjenvekst av trær holdes nede. Beitepussing kan være aktuelt. Dokumentasjon av flora før og etter restaurering og under årlig skjøtsel er viktig for å dokumentere effekten av tiltakene. Dette gjelder særlig ved bruk av gamle driftsmetoder som f.eks. slått. Se for øvrig figur under hentet fra skjøtelsboka.

Fukteng er ikke med i figuren under, men er en naturtype under kulturlandskap (naturtyperegistrering) og er et samlebegrep for vegetasjonstyper som utvikler seg på permanent våt jord. Skjøtsel er gjerne slått og beiting.

Figur 6. Prinsipper for skjøtsel for opprettholdelse av ulike typer restaureringsarealer (Skjøtelsboka, 1999).

Beite/beitemark er et samlebegrep for mange forskjellige vegetasjonstyper og kulturmarker. Det er glidende overganger mellom artsrik **naturbeitemark** og overflatedyrket, permanent kulturbeite. Forskjellene avhenger av hvor sterkt kulturbeitet blir gjødslet. Overflatedyrket beite er dominert av beitetålerant gras. **Naturbeitemark** er ikke-tresatt beitemark i langvarig hevd uten/med liten grad av gjødsling og jordarbeiding, og er avgrenset til randområdene rundt innmark.

Hagemark er et samlebegrep som også omfatter havn eller havnehage og er beitemark med trær (og evt busksjikt). Arealene ligger ofte i kanten av innmark nær bergknauser og fjell. Ofte navngis de etter dominerende treslag.

En **slåttemark/slåtteeeng** er definert som et engstykke innmark eller utmark (utslått, myrslått) i langvarig hevd gjennom regelmessig slått og hvor gjødsling og jordarbeiding ikke eller i liten grad blir praktisert.

4.1 Beite og naturbeitemark

Ved tilbakeføring til beiteformål av trebevokste områder, anbefales tynning/rydding og ikke snauhogst. Ved tynning beholdes en del trær som reduserer gjenveksten av ny vegetasjon pga. mindre lystilgang til bunnsjiktet. Det er også viktig med enkelte trær til beitedyrene (skjul, skygge). Det anbefales trær av en viss størrelse og av ulike arter. Hogstavfall skal fjernes. Det kan være aktuelt med stubbfresing i enkelte områder for å få rask tilvekst av undervegetasjon.

Bunnsjiktet domineres av gras og urter. I forhold til slåttemark er beitemark mer grasrikt, men kan ha ettersommerblomstring. Både beitemark og slåttemark har i stor grad felles flora av lyselskende arter. Forskjellen består i at dyra velger planter på beitemark, mens ved slåttemark, blir alt slått. Mer næringsstoffer blir før bort ved slått, mens beiting fører til omfordeling av næring.

Ulike beitedyr har ulik preferanse for ulike type vegetasjon og utøver også ulikt beitetrykk, noe som vil påvirke utviklingen av et område. Antall dyr pr beiteenhet vil også sterkt påvirke utviklingen av området, og være avgjørende for om kulturlandskapsverdi knyttet til biologisk mangfold styrkes eller ikke. I flere områder vil for eksempel lette dyreraser av storfe være å foretrekke framfor sau (for eksempel i fuktenger og flombetinga vegetasjon). Sambeite med forskjellige dyreraser sammen, kan også være et alternativ.

Fjerning av trær og busker fører til økt lystilgang og mulighet til økt frøspredning av f.eks nitrogenelskende planter. Det er derfor viktig med hard styrt beiting til å begynne med.

Naturbeite er arealer som blir beitet, men ikke slått, pløyd eller innsådd og som er ugjødslet eller bare lett gjødslet. Artssammensetningen varierer med naturforholdene (jordtype, klima og opprinnelig vegetasjon). Naturbeitemark har ofte et lavtvoksende, gjerne artsrikt bunnsjikt. Det er en glidende overgang mellom artsrikt naturbeite og overflatedyrket permanent beite. Naturbeite er en av våre eldste kulturmarkstyper.

De fleste foreslåtte restaureringsarealer i skjøtselsplanen er foreslått til beitemark eller naturbeitemark. I underlagsmaterialet har vi lite konkret informasjon om ønsker eller tilgang på typer beitedyr på aktuelt område og beitetrykket utover at mange gårder driver med hest. I tillegg er det sau i enkelte områder.

4.2 Hagemark

Skjøtsel ved tilbakeføring til hagemark er den samme som for beite. I tillegg anbefales lauving av trær; dvs. at trærne ble kuttet ned til arbeidshøyde, men så høyt at dyrene ikke når de nye skuddene. De nye skuddene kuttet ned og legges frem til for til dyra. Et bearbeidet tre på denne måten kalles et styvingstre.

Det er enkelte fokusområder med områder registrert som hagemark. Alle disse områdene er imidlertid verdisatt og tilhører ikke kategoriene restaureringsarealer. I de registrerte og verdisatte hagemarksområdene varierer treslagssammensetningen mye fra lokalitet til lokalitet, men flere steder finnes meget grov og verdifulle enkeltelementer av ask og alm. Noen av trærne har vært styva i tidligere tider. Skjøtselstilstanden i de kartlagte hagemarkslandskapene per 2006 var svært variabel, men kunne i mange tilfeller forbedres ved rydding/hogst, gjenopptak av styving og økt beiteaktivitet. Skjøtsel av hagemark blir av ovennevnte grunn ikke omtalt videre i fokusområdene.

4.3 Fuktenger

Tilbakeføring til fukteng eller flommark er også slått/rydding og beite. Det er enkelte restaureringsområder innenfor fokusområdene som foreslås tilbakeført til fukteng. Dette er blant annet enkelte områder i kantsonen ned mot Sørkedalselva. I flere av disse områdene er det registrert rødlistearter; dvs. arter som er utrydningstruet i norsk flora. Det er viktig at det planlegges skjøtsel sammen med naturfaglig kompetanse i disse områdene. Dette gjelder spesielt valg av beitedyr og hvordan kantsonen evt. kan ryddes.

I flere områder med fukteng og flombetinga vegetasjon med blærestarr vil for eksempel lette dyreracer av storfe (f.eks. Telemarkskveg, kalvebeite, Skotsk høylandsfe) være å foretrekke framfor sau (Blindheim, T., Biofokus, pers.medd.). Dette gjelder også i løvskogen i kantsonene.

4.4 Slåtteng

Tilbakeføring til slåtteng innbefatter samme skjøtelsesregime som nevnt over, men beitesesongen avgrenses til høstbeiting – etter slått, og evt. vårbeiting. Slåtteng/slåttemark er arealer som blir regelmessig slått; en til flere ganger pr år eller med 2-3 års mellomrom. Den er gjerne mer urterik enn beite, og har et jevnere bunnsjikt og har mindre stein enn beitemark. Slåtteng er ofte overflatedyrket og ikke/lite gjødslet.

Slåtteengene tilhører våre mest artsrike naturtyper med høyest arts mangfold pr. m². Det er for eksempel mange typer insekter og fugl knyttet til slåtteng. Ved skjøtsel er det viktig å følge opp tradisjonell driftsform som lette redskaper, og graset må bakketørkes/hesjes før det fjernes. Dette er viktig for frøspredning. Tidspunkt for slått bør undersøkes for den aktuelle lokaliteten.

Det er enkelte fokusområder med områder registrert som slåtteng. Alle disse områdene er imidlertid verdisatt og tilhører ikke kategoriene restaureringsarealer. Skjøtsel av slåtteng blir derfor ikke omtalt videre i fokusområdene.

4.5 Kantvegetasjon langs vassdrag

Funksjonen til kantsonen langs vassdraget er omtalt tidligere. Det er knyttet flere rødlistearter til både kantvegetasjonen og vassdraget, samtidig som det er kommet ønske fra grunneiere om å åpne opp kantsonen for beitedyr enkelte steder. Dette kan løses ved at det etableres drikkeplasser for dyra et stykke inne på jorden, og evt. gjerde dyra ute mot områder med rødlistearter som ikke vil tåle beitetrykk fra dyr som ønskes innført. Det er også mulig at beitedyr må gjerdes ute fra vassdraget enkelte steder for å unngå avrenning av næringsstoffer fra gjødsel til vassdraget, samt erosjon i bekkekant. Erosjon i bekkekant kan føre til nedslamming av elvemuslingsområder.

Kantvegetasjonen bør generelt bestå av stedegen vegetasjon og være flersjiktet. Det er i forarbeidet til kommunedelplanen videre anbefalt opprettholdelse av naturlig kantvegetasjon for å hindre forurensning fra landbruket og harde overflater. Det er lagt opp til en hensynssone på 15 m på hver side av vassdragene hvor hensynet til kantvegetasjon skal beholdes, med unntak av områder som tradisjonelt har vært holdt åpne og hvor kulturminneinteresser tilsier at dette videreføres. Det er ønskelig å opprettholde slått og beite. Det er videre i dette forarbeidet påpekt behov for å tilrettelegge for turridding og en tydeligere forvaltning av arealer til hestebuk. Dette omfatter merking av løyper for hest for å styre og kontrollere hesteaktiviteten til egnede løyper. I følge tiltaksprogram for vassdraget, vil sannsynligvis god økologisk tilstand oppnås innen 2015 dersom en del foreslåtte tiltak gjennomføres.

4.6 Fremmede arter

Det forekommer **fremmede arter** i nedslagsfeltet, blant annet almesykesopp og mongolspringfrø. I forbindelse med reguleringsplan for ny gang- og sykkelveg i Sørkedalen, er det kartlagt en god del fremmede arter (Biofokus-notat 2012-23). De vanligste svartelisteartene i området er kanadagullris, hvitsteinkløver, ullborre og hagelupin. Det finnes også enkelte forekomster av rynkerose og fagerfredløs og det er registrert kjempebjørnekjeks to steder. Sistnevnte art blir bekjempet av Oslo kommune.

Faren for spredning av fremmede arter er størst ved masseforflytninger. Dersom det skal graves eller flyttes masser hvor det finnes fremmede arter, skal en eller flere av disse tiltakene følges (Fagus (<http://fagus.no/>)):

- Massene håndteres lokalt slik at plantene ikke spres til nye steder.
- Massene legges som toppmasser i arealer som skal skjøttes som grasmark eller grasplen.
- Massene deponeres i varig deponi.

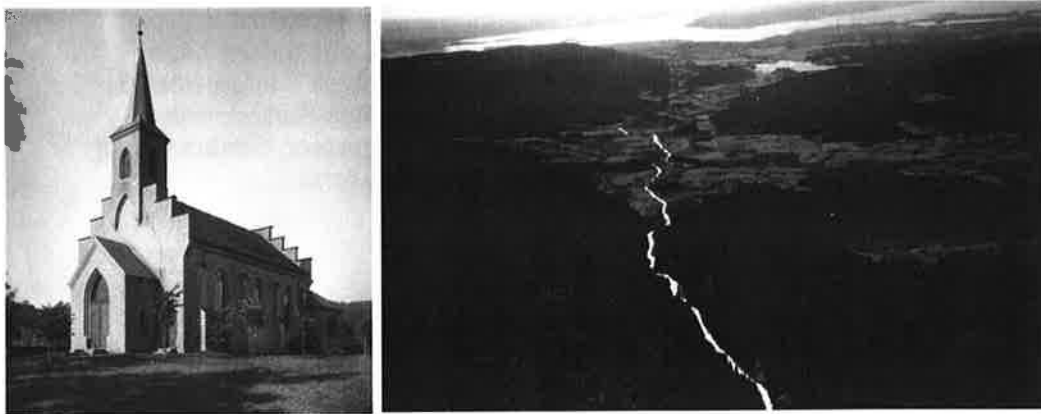
Dersom massene skal kjøres bort for deponering er det viktig å

- Dekke massene godt under transport
- Fjerne jord fra bil og maskiner før de tas i bruk andre steder,
- Levere massene til godkjent varig deponi/mottak med egne rutiner for håndtering av denne typen spesialavfall.

Massene skal under ingen omstendigheter benyttes i annen jordproduksjon.

4.7 Kulturminner/-miljø

Kulturminner og kulturmiljø skal i følge forarbeidet til kommunedelplan ivaretas, og kulturlandskapet skal sikres helhetlig vern og tilrettelagt skjøtsel. Sentralt i dalen ligger Sørkedalen kirke, skole og butikk, og vassdraget har en lang fløtningshistorie (fram til 1960-tallet). Det er videre i forarbeidet påpekt at tidligere fløtningsvirksomhet og inngrep gjort i denne sammenheng var uheldig for biologisk mangfold og vannkvaliteten forøvrig. Hensyn til vannkvalitet og biologisk mangfold må veies mot at enkelte konstruksjoner kan ha verdi som kulturminner.

Figur 7. Til venstre: Sørkedalen kirke, 1920. Foto: Folkemuseet. Til høyre: Flyfoto Sørkedalen sett fra nord, tatt av Widerøe i 1937. Kilde: Byantikvaren i Oslo kommune.

Innenfor planområdet er det flere gårdsanlegg og fløtningsanlegg oppført på Byantikvarens gule liste som bevaringsverdig (for eksempel Bogstad gård). «Den gule liste» er en oversikt over registrerte verneverdige kulturminner og kulturmiljøer i Oslo. Listen omfatter tre vernekategorier: *Fredet etter kulturminneloven*, *vernet etter plan- og bygningsloven* og *bevaringsverdig*. Det finnes flere automatisk fredete kulturminner i Sørkedalen. Potensialet for uregistrerte automatisk fredete kulturminner er i følge Byantikvaren stort i området. I den forbindelse er § 3 og § 8 trukket frem fra kulturminneloven:

§ 3. Forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner.

Ingen må - uten at det er lovlig etter § 8 - sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.

Er marken over et automatisk fredet kulturminne eller i et område som nevnt i § 6, tidligere nytt til beite eller innmark, kan den fortsatt nyttes til disse formål hvis ikke vedkommende myndighet bestemmer noe annet. Uten tillatelse av vedkommende myndighet må det ikke foretas pløying og annet jordarbeid dypere enn tidligere

§ 8. Tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner.

Vil noen sette i gang tiltak som kan virke inn på automatisk fredete kulturminner på en måte som er nevnt i § 3 første ledd, må vedkommende tidligst mulig før tiltaket planlegges iverksatt melde fra til vedkommende myndighet eller nærmeste politimyndighet. Vedkommende myndighet avgjør snarest mulig om og i tilfelle på hvilken måte tiltaket kan iverksettes. Avgjørelsen kan påklages til departementet innen 6 uker fra underretning om vedtaket er kommet fram til adressaten.

Viser det seg først mens arbeidet er i gang at det kan virke inn på et automatisk fredet kulturminne på en måte som nevnt i § 3 første ledd, skal melding etter første ledd sendes med det samme og arbeidet stanses i den utstrekning det kan berøre kulturminnet. Vedkommende myndighet avgjør snarest mulig - og senest innen 3 uker fra det tidspunkt melding er kommet fram til vedkommende myndighet - om arbeidet kan fortsette og vilkårene for det. Fristen kan forlenges av departementet når særlige grunner tilsier det. Første ledd, siste punktum får tilsvarende anvendelse.

Bygg, anlegg m.v. som er oppført eller påbegynt i strid med paragrafen her, kan departementet kreve fjernet eller rettet innen en nærmere fastsatt frist.

Tillatelse i medhold av første ledd skal ikke innhentes for bygge- og anleggstiltak som er i samsvar med reguleringsplan som er vedtatt etter denne lovs ikrafttreden. Tilsvarende gjelder for områder som i kommuneplanens arealdel er utlagt til bebyggelse og anlegg, og der vedkommende myndighet etter loven her har sagt seg enig i arealbruken.

Det er i følge forarbeidet til kommunedelplan en utfordring å sikre jordbruks- og kulturlandskapet langs elva, som i dag er preget av gjengroing. Dette gjelder både kulturlandskap, hager, åker og eng knyttet til verneverdige gårdsbruk. I forarbeidet til kommunedelplan foreslås å sikre fysiske spor etter fløtningen langs Sørkedalselva, Langlielva, Heggelielva og Tverrelva gjennom generelle bestemmelser. Området rundt Bogstad gård med Strømsbekken foreslås regulert som hensynssone.

Antikvariske prinsipper som alltid skal etterfølges

For **fredete bygninger** skal man ta vare på originale bygningsdeler. Skadete bygningsdeler skal repareres. Det skal brukes historisk riktige materialer og teknikker. Ved for eksempel råteskader, fjernes kun skadde partier av en bygningsdel, og ikke hele bygningsdelen. Restriksjonene omfatter alle endringer av planløsning, bygningselementer, materialbruk, overflatebehandling og beslag. Arbeider på fredete bygg skal alltid skje i samråd med kulturvernmyndighetene (Riksantikvar/ fylkeskommune/ byantikvar/ Sametinget). Det skal alltid søkes fylkeskommunen om dispensasjon for nye tiltak i fredete bygninger – både utvendig og innvendig. Det finnes et eget søknadsskjema for dette.

For **verneverdige bygninger** gjelder prinsippet om at man bør ta vare på originale bygningsdeler eller skifte ut med kopier. For alle tiltak som omfatter bygninger vernet gjennom plan- og bygningsloven må man ta kontakt med kulturminnemyndigheten (byantikvar/fylkeskommune) på forhånd for å avklare rammer.

Generelt om vedlikehold av eldre hus (Kilde: Riksantikvaren)

Bygningene tas best vare på ved normal bruk kombinert med et jevnt tilsyn og vedlikehold. Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare de opprinnelige eller gamle bygningsdetaljene så langt det er mulig; kledning, vinduer, dører, listverk og overflatebehandling. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med opprinnelig teknikk, utførelse og materialbruk. Et jevnt tilsyn og vedlikehold er den beste form for vern, og i lengden også den billigste. Ved å bevare bygningselementene beholder bygningen sin autenticitet, det vil si ekthet og opprinnelighet. En kopi, selv om den er aldri så samvittighetsfullt utført, vil aldri kunne erstatte de originale bygningsdetaljene fullt ut.

Enkelte bygningsdeler må likevel skiftes ut av ulike årsaker. Da er det viktig å:

1. Ikke skifte ut mer enn det som er absolutt nødvendig.
2. Dokumentere ved fotografering og eventuelt tegning og oppmåling, hvordan originalen var og hvordan den var montert, farger mm.
3. Lage identisk kopi og montere den på nøyaktig samme måte som originalen, med mindre åpenbare feil ved den gamle metoden lett kan bedres.
4. Om mulig oppbevare den utskiftede delen som dokumentasjon, slik at en har den som forbilde når kopien skal lages.

Det er mulig å spore svært mye av historien til huset ved å gjøre en bygningsarkeologisk undersøkelse. Da vil de ulike bygningsdeler undersøkes og sammenliknes, gamle malinglag og tapetlag m.v. avdekkes, og en finner ofte svært mange spor av tidligere «utgaver» av huset. Arkivgranskinger, branntakster, gamle fotografier og tegninger og samtaler med tidligere eiere kan ofte gi en mengde opplysninger som tilsammen gir et godt bilde av husets historie. Slike undersøkelser trenger spesielt trenede fagpersoner, selv om mye også kan gjøres av eiere.

5 SKJØTSELSPLAN, FOKUSOMRÅDER

Tabellen under viser en oversikt over forslag til type tilbakeføring innenfor de respektive fokusområdene, med forslag til skjøtsel. Enkelte foreslåtte områder er ikke aktuelt å restaurere/utgår da dette arealet i følge grunneier ikke egner seg til formålet. Dette gjelder Gran Ø og Ringerike søndre.

Tabell 5. Oversikt over foreslåtte restaureringsområder innenfor de forskjellige fokusområdene med tilstand på det enkelte område ved registrering i 2005, antatt tidligere bruk, registrerte/innrapporterte endringer i 2013 og forslag til skjøtsel.

Fokusområde	Lokalisering	Tilstand, 2005	Tidligere bruk	Endringer 2013	Forslag skjøtsel
1	Gran Ø	Løvskog, gml beitemark	Beite/innmark	Hogstmoden granskog	Utgår da arealet iflg grunneier ikke egner seg
1	Gran Lyse	Granplantasjer	Beite/innmark		Beite; rydde og beitedyr
1	Gran S	Granplantasjer	Beite/innmark	Hogd, i gjengroing, oppslag busksjikt	Beite; rydde og beitedyr
2	Norddal	Delvis åpne hestebeiter	Beite	Delvis restaurert?	Gjenstår noe rydding og beite
2	Åmot S		Beite	Gjør igjen, oppslag løvtrær	Gjenstår noe rydding og beite
2	Sørkedalen kirke	Delvis hestebeite	Beite/innmark	Delvis restaurert	Utvide beite mot elva storfe og hest?
3	Grøttum	Beite/løvskog?	Slåttemark/beite		Beite; rydde og beitedyr
3	Grøttumslia/Grøttum	Yngre gråor-heggeskog	Beite		Tilbakeføring til beite m/fri utvikling av vegetasjonen
4	Søndre Solberg	50 år bjørkebestand	Beite/fukteng?		Tilbakeføring til fukteng
4	Nordre Solberg	Kulturskog	Beite/innmark	Skog hogd, delvis restaurert, mye oppslag, ikke beitet	Tilbakeføring til beite med naturlig vekst/innsåing
5	Wyller v/Øgården	Åpne enger og noe skog, løv og gran	Slåttemark/beite	Deler av areal rett ved rail i Wyllerløypa	Deler av areal tapt. Areal delvis grøftet. Evt. beite deler av areal.
5	Ringerike søndre	Gjengroende beiteområde	Beite/innmark	Området uegnet til beite pga fuktig. Grunneier ønsker ikke åpning av området mot Wyller.	Utgår da arealet iflg grunneier ikke egner seg.
5	Årnes	Plantasjeskog	Beite/innmark	Tilbakeført til beite	Gjennomført. Holdes i hevd med beitedyr.
6	Sørkedalselva øst for Tangen	Plantasjeskog, gran	Innmark		Beite; rydde og beitedyr (storfe og hest)
6	Bogstadvannet N	Delvis granplantasje	Myr		Tilbakeføres til rik, fuktig løvskog (fukteng)

Kapitlene under beskriver restaurering og skjøtsel for biologisk mangfold og kulturminner og iverksetting av tiltak i ft. landskapsbildet, friluftsliv og opplevelse for hvert fokusområde. Det er laget et kart som beskriver skjøtsel for biologisk mangfold, opplevelse/landskapsbilde og friluftsliv og et kart for kulturminner/-kulturmiljø for hvert fokusområde. Kartene er supplert med flyfoto over områdene samt foto. Kartene er vedlagt i vedlegg 1, 2 og 3.

5.1 Gran – Venner

5.1.1 Beskrivelse

Fokusområde 1 ligger langs Heggelielva, i området Gran-Venner. Foreslåtte restaureringsområder innenfor fokusområdet ligger nord for elva – i området rundt Gran-gårdene.

Området er synlig fra Sørkedalsvegen og ligger på nordsiden av vegen og elva i hellende og småkupert sørvendt terreng, men deler av området bærer preg av gjengroing. Gårdene og åpne områder rundt gårdene er lite synlige pga. tett vegetasjon langs elva og i sørhellingen mot elva (se figur 8 under). Området fremstår likevel med høye visuelle kvaliteter. Se figur 9 med utsikt mot naturbeitemark som ligger vest for Øvre Gran. Naturbeitemarken ligger på en kolle i landskapet med tørrbakker og rydda engareal. Området har trekk fra svært kulturpåvirket skogvegetasjon og engvegetasjon og har i følge beskrivelsen fra Siste Sjanse (2006) et bra innsalg av lågurt-, tørrbakke- og naturengplanter (C-verdi).

Figur 8. Bilde tatt fra vegen på tvers av dalen mot Grangårdene.

Figur 9. Bilde tatt med utsikt til naturbeitemark vest for Øvre Gran.

Vegetasjonen langs Heggelielva er romdannende og adkomstveg krysser dalen over elva. Det er god tilgang til elva i dette området. Det er registrert en fukteng like nord for Heggelielva som er tydelig påvirket av høy grunnvannsstand/flompåvirket. I oppstikkende partier finnes noe lavtvoksende naturengvegetasjon. Siste Sjanse har derfor beskrevet dette som en blanding av naturbeitemark og fukteng. Den er beskrevet som en frisk og fuktig eng i dårlig hevd, men med artsrike partier.

Det har tidligere vært en sti på nordsiden og parallelt med elva – gjennom naturbeitemarken. Stien er delvis dyrket opp, og ikke i bruk. I tillegg er det en utfartsparkering ved Skansebakken som er utgangspunkt for tur både sommer og vinter. Vegsystemet vest for utfartsparkering er stengt for motorisert ferdsel.

Av kulturhistoriske verdier i området, er husmannsplassene Sandbråten, Gran øvre, Gran og Venner nordre, samt gårdstunene på Skansebakken, Venner gamle og Venner vestre kommunalt listeført. Et område rundt bygningene på Gran øvre omfattes av vernebestemmelser. Det er gjort et arkeologisk funn innenfor området rett ved Sørkedalsvegen ved utkjørselen fra Venner søndre: Bunnen av en kokegrop eller ildsted, datert til 420-580 e.Kr.

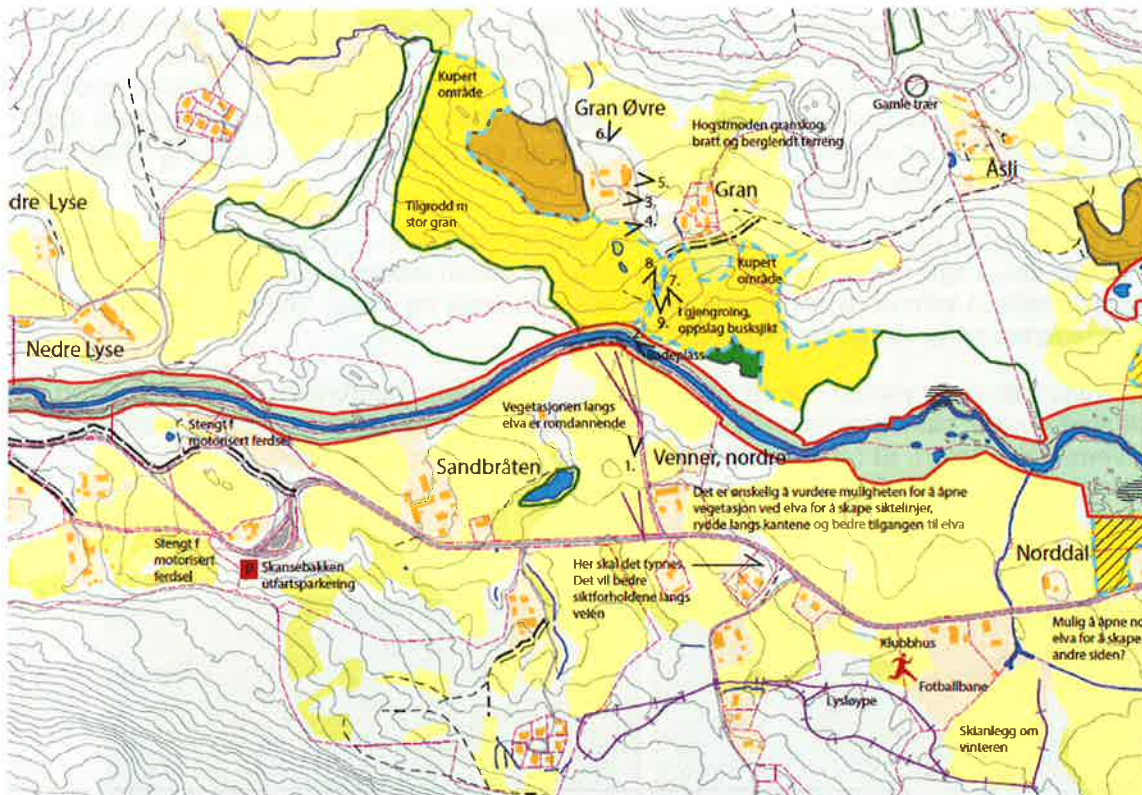
Figur 10. Driftsbygning på husmannsplassen Sandbråten til venstre og våningshus på Gran øvre til høyre.

5.1.2 Skjøtsel

Foreslåtte restaureringsområder ligger i forlengelsen av og omkranser naturtypelokalitetene i området; et område syd for beskrevet naturbeitemark og et område nord for beskrevet fukteng (se figur 11). En åpning rundt naturbeitemarka og fuktenga vil øke synligheten og verdien av disse. Områdene er foreslått restaurert til beite. Det går hest på deler av området i dag, men deler av området vest for naturbeitemark er tilgrodd med stor gran som må hogges. Området nord for fuktenga er hogd, men er i gjengroing og må ryddes og beites pga oppslag av busksjikt.

Det foreslås også skjøtsel av både naturbeitemark og fukteng for å bedre hevd på disse områdene. I naturbeitemark foreslås beite eller slått. Gjødsling må unngås. Den samme type anbefaling gjelder for fukteng.

Se for øvrig kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel for beitemark, naturbeitemark og fukteng.

Figur 11. Kartutsnitt som viser områder (markert med gult – med blå stiplede linje rundt) foreslått som restaureringsområder innenfor fokusområde 1.

Det foreslås å åpne for siktlinjer fra hovedveg mot nord over Heggelielva, langs tverrgående veg. For å få til dette må det tynnes/hogges noe i kantsone på enkelte steder langs elva. I tillegg foreslås det å åpne for siktlinje fra tverrgående veg over elva til nordsiden mot Øvre Gran. Se for øvrig figur 11 og vedlegg 2 for mer detaljer og bilder fra fokusområde 1.

Det er viktig å understreke at foreslåtte siktlinjer ikke er nøyaktig plassert; disse må detaljeres i neste fase av prosjektet med involvering av naturfaglig kompetanse. Kantsonen langs Heggelielva inklusiv elvestrengen er klassifisert som svært viktig i forhold til biologisk mangfold, men siktlinjer bør kunne etableres såfremt det ikke kommer i konflikt med rødlistearter.

Når det gjelder kulturhistorisk verdi, henvises det til kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel/bevaring av kulturminner og kulturmiljø. Se også vedlegg 3 med flyfoto og detaljer om kulturminner og –miljø.

5.2 Åsli/Åmot – skolen – kirken

5.2.1 Beskrivelse

Fokusområdet ligger sentralt i dalen. Sørkedalselva deler området i to. Det er lite visuell kontakt mellom de to sidene. Sett fra sørsiden er områder på oversiden (øst-nord) av Sørkedalselva for det mest skjult av vegetasjonsbelte langs elva.

Det store landskapsrommet omkring kirken, skolen og landhandelen avgrenses av skogkant/åser i sør og vest. I øst og nord er vegetasjonen omkring elva og åsene bak

avgrensende. Fra kirken og landhandel er det flott utsyn til kulturlandskapet langt sør/nedover og vest/nordvest innover i dalen. Dette er et sentralt punkt i dalen.

Foreslåtte restaureringsarealer ligger også i tilknytning til disse siktlinjene; rett nordover for Sørkedalen skole – på begge sider av elva og området rundt kirken. Alle områder er av Siste Sjanse foreslått restaurert til beite, og er delvis tilbakeført eller restaurert. Både området ved Norddal og Sørkedalen kirke ble foreslått restaurert til beite av forprosjekt for skjøtselsplan kulturlandskap i Sørkedalen gjennomført av Regionkontor landbruk.

Sørøst for Åsli er det registrert en naturtype med naturbeitemark. Naturbeitemarken har lokal verdi da floraen ikke er spesielt rik. Lokaliteten omfatter knauser, åkerholmer og kratt/skogbevokste bakker med delvis hagemarkspreg, delvis naturbeitemarkspreg. Hele området har tidligere vært beita, men var pr. 2005 i dårlig forfatning. Det står enkelte edelløvtrær på lokaliteten.

I tillegg er to små dammer sør for naturbeitemarken registrert som svært viktige lokaliteter (mye salamander, funn av rødlistet karplante – blærestarr, generelt rik utforming). Kantsonen inklusiv Heggelielva er også innenfor dette området registrert som svært viktig. Det er registrert rødlistearter i kantsonen i dette området.

Se for øvrig figurer under med bilder over området.

Figur 12. Bilde som viser utsikt fra landhandel/kafe mot sør.

Figur 13. Bilde som viser området rundt Sørkedalen kirke og restaureringsareale og beite for hest.

På nordsiden av elva ligger en stor utfartsparkering og flere gårder blant annet Elveli hestesportsenter. Utfartsparkeringen er innfallsport for turer på sommer og vinter blant annet til flere hytter i marka. Området er mer kupert og mindre oversiktlig. Terrenget og vegetasjonen danner flere mindre landskapsrom.

Av kulturhistoriske verdier i området er gårdstunene Åsli, Åmot søndre og nordre, Brenna og Stubberud, samt deler av småbruket Norddal kommunalt listeført. Det samme gjelder Landhandelen, Sørkedalen skole og Gamleskolen (Venner Østre), samt en bygning ved Sørkedalselva nord i fokusområdet. Sørkedalen skole er Oslos minste skole, og også en av de eldste. Den ble grunnlagt i 1842. De nåværende trebygningene er fra 1924. Innenfor området ligger også Sørkedalen kirke og Sørkedalen kirkested. Kirken fra 1865 er lokalt listeført. Det er gjort flere arkeologiske funn; et økseblad av jern, en rydningsrøys samt en kokegrop datert til 340-540 e.Kr. Øksebladet er fjernet, mens de andre arkeologiske minnene er automatisk fredet.

Figur 14 Venner østre, eller "Gamleskolen" til venstre og Sørkedalen Landhandel til høyre. Foto fra Google maps.

5.2.2 Skjøtsel

Foreslåtte restaureringsarealer ligger sentralt i dalen og omkranser kirken og sentrum rundt landhandelen og skolen. Alle områder er foreslått restaurert/tilbakeført til beiteområder og er delvis allerede tilbakeført. Området rundt kirken er allerede åpnet opp og delvis restaurert og brukes som hestebeite. Det samme gjelder beiteområde nord for skolen og ned mot elven og

Siktlinjene og åpningen beskrevet i området vil også bedre landskapsrommet og utsynet rundt utfartsparkeringen ved Elveli. Dette er en av flere store utfartsparkeringer som benyttes av mange mennesker og er viktig i ft. friluftsliv.

Vedrørende skjøtsel av kulturhistoriske verdier, henvises det til kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel/bevaring av kulturminner og kulturmiljø. Ved evt. hugging av skog i fokusområdet, er det viktig å holde seg utenfor sikringssonen til de arkeologiske minnene som er automatisk fredet, jf. kulturminneloven § 3. Se vedlegg 3 med flyfoto og detaljer om sikringssonenes avgrensning, samt andre kulturminner og –miljøer.

5.3 Brenna – Grøttum

5.3.1 Beskrivelse

Fokusområdet ligger øst for Sørkedalselva og omfatter Grøttum og Brenna. I dette området avgrenser vegetasjonen langs elva landskapsrommet mot vest. Hovedferdselsåren er Zinoverveien.

Det største sammenhengende åpne kulturmarksområdet ligger langs Zinoverveien og ned mot elva. På oversiden av veien er det ganske tett skog helt opp til Brenna. Grunneiere ønsker å se på muligheten for å åpne dette området. Vegetasjonen skjuler kulturmarksområdene i nordøst.

Figur 16. Bildet viser bjørkeskog mellom Zinoverveien og Grøttum.

En stor del av arealet mellom Zinoverveien og Sakariasveien er foreslått som restaureringsområde. En del av området er åpnet og er tidligere slåtteområde/beite, men mye ser ut til å være i en gjengroingsfase. Restaurering av dette området vil bedre utsikt fra boligområdet mot andre siden av dalen. Det er også foreslått et restaureringsområde noe lenger øst i en ravine sør for Grøttum. Begge er foreslått som beite.

Mellom Brenna og Tømte er det registrert en liten naturbeitemark med C-verdi. Området har rik karplanteflora. Imidlertid er høyvokst og konkurransesterk vegetasjon i ferd med å ta over for mindre konkurransesterk naturvegetasjon. Naturbeitemarken var i dårlig hevd i 2005.

Ved Grøttum er det også registrert en hagemark (C-verdi). Denne er lokalisert mellom de to beiteområdene som foreslås restaurert, men noe lenger nord. Hagemarken ligger i en

vestvendt skrent og har tidligere vært en åpen hagemarksskog. Gjenvoksing har kommet ganske langt med hassel, ask, bjørk, spisslønn og litt gran i tresjiktet. Rødlisteart er registrert i området.

Ved Smedstua er det også registrert et par slåtteeenger. Områdene er relativt snevert avgrenset. Disse er i følge grunneiere i området i ferd med å gro igjen og er registrert av Biofokus i sommer.

Figur 17. Grøttumsbekken

Av kulturhistoriske verdier i området, er gårdstunene Tømte, Grøttumsbråten, Grøttum gård, Pinsli, Solberg nordre samt husmannsplassen Smedstua lokalt listeført. Det er gjort et arkeologisk funn i en gammel åker på Pinsli, en steinøks med skafthull. Steinøkser er fjernet.

Figur 18. Grøttum gård, 1903 til venstre og husmannsplassen Smedstua til høyre. Foto av Gasman, Hans Møller fra Oslo byarkiv og Geocatching.

5.3.2 Skjøtsel

Foreslåtte områder ligger i overkant av Zinoverveien og vil føre til bedre utsikt og mer åpent areal nedenfor boligområde. Deler av disse områdene har tidligere vært slåtte- og beitemark, og deler av området er restaurert.

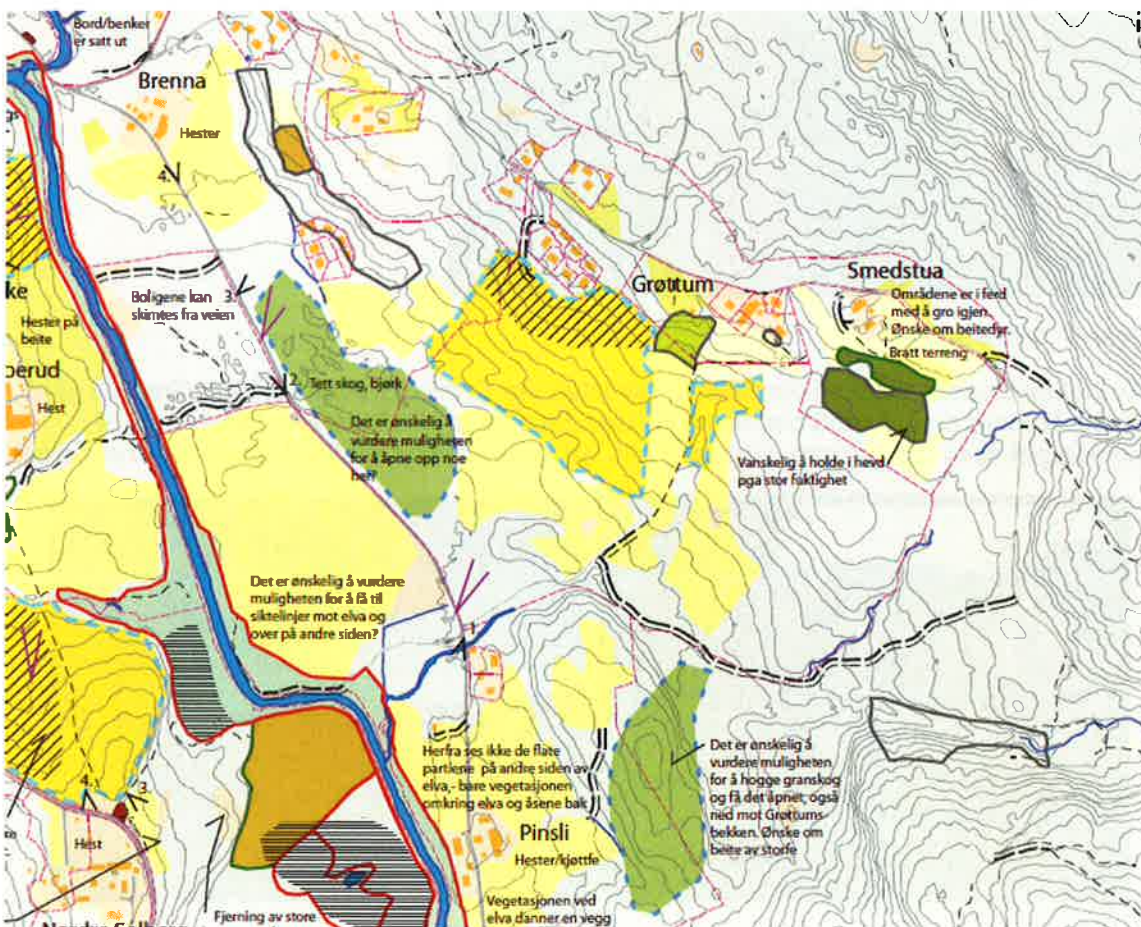
Beite eller slått er ønskelig på naturbeitemark. Gjødsling må unngås.

Slåttengene registrert i området er i følge grunneiere i området i ferd med å gro igjen. Det er ikke beitedyr her i dag, men grunneier ønsker dette. Det anbefales slått eller beite som skjøtsel. Det bør videre bevares spredt tresjikt av bjørk. Deler av området har stor fuktighet og det er elgtråkk gjennom området.

I hagemarken foreslås at lokaliteten åpnes opp, slik at grove edelløvtrær fristilles. Resten av området bør ryddes og beites.

I tillegg er det foreslått hogst i områder mellom Zinoberveien og Grøttum av grunneier. Dette vil også åpne landskapet mot boligområdet.

Se for øvrig kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel for beitemark, naturbeitemark, slåtteeng og hagemark, samt vedlegg 2 for skjøtselsplan for området.

Figur 19. Kartutsnitt som viser områder (markert med gult – med blå stiptet linje rundt) foreslått som restaureringsområder innenfor fokusområde 3. Grønne områder med blå stiptet linje er arealer foreslått av grunneier. Arealer som er skravert er delvis/helt skjøttet.

Det foreslås etablering av siktlinjer fra Zinoberveien mot boligområdene ved Grøttum, samt mot elva og over på andre siden av dalen. Tynning i vegetasjonen langs elva enkelte plasser vil bedre den visuelle kontakten med andre siden av dalen. Det er imidlertid registrert rødlistearter i kantsonen langs Sørkedalselva i dette området – dog på andre siden av elva. Området/kantsonen som evt. skal tynnes må derfor undersøkes av naturfaglig kompetanse før siktlinjer plasseres endelig.

Når det gjelder kulturhistorisk verdi, henvises det til kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel/bevaring av kulturminner og kulturmiljø. Se også vedlegg 3 med flyfoto og detaljer om kulturminner og –miljø.

5.4 Solberg – Pinsli

5.4.1 Beskrivelse

Området omfatter hovedsakelig arealer på vestsiden av Sørkedalselva og øst for Sørkedalsveien. De største åpne kulturområdene ligger i dag langs veien.

Foreslåtte restaureringsområder er hogd/åpnet arealer på nordsiden av Sørkedalsveien og et mindre, fuktig område øst for Nedre Solberg. Ingen av områdene er i dag beitet.

Figur 20. Restaureringsområde foreslått til beite nord for Sørkedalsveien.

I tillegg inneholder fokusområdet et stort område registrert som naturbeitemark ned mot vestsiden av Sørkedalselva med B-verdi. Området er en gjengroende naturbeitemark på frodig elveslette. Lokaliteten består av et mindre åpent parti med særegen vegetasjon. Rødlisterarten blærestarr er funnet på lokaliteten.

Det er foreslått åpning av to områder fra grunneiere innenfor fokusområdet; øst for Pinsli og et område øst for søndre Solberg ned mot elva.

Det er flere større områder med rødlisterarter i kantsonen langs elva; både i kantsonen nord, øst og sør for Nordre Solberg, øst for Nedre Solberg og ved Nordre Ringerike. Alle evt. tiltak i kantsonen må vurderes av naturfaglig kompetanse.

Gamle Sørkedalsveien går gjennom restaureringsområde nord for Sørkedalsveien.

Av kulturhistoriske verdier i området, er gårdstunene Harehaugen, Solberg søndre, østre og nedre og Hadeland kommunalt listeført. Et område rundt bygningene på Solberg nedre omfattes av vernebestemmelser.

Figur 21. Våningshuset på Solberg søndre til venstre og Solberg nedre til høyre. Foto fra Digitalt museum og Google maps.

5.4.2 Skjøtsel

Restaureringsområdet nord for Sørkedalsvegen er åpnet/hogd, men det er mye oppslag av busk og kratt her. Arealet ser ikke ut til å være beitet. Det er ønskelig med beitedyr. Gamle Sørkedalsvegen går gjennom området. Av denne grunn er det også ønskelig med beitedyr for å holde området nede – med tanke på ferdsel på Gamle Sørkedalsvegen. Ved å åpne området og holde krattvegetasjon nede vil en også åpne for siktlinjer mot Sørkedalen kirke.

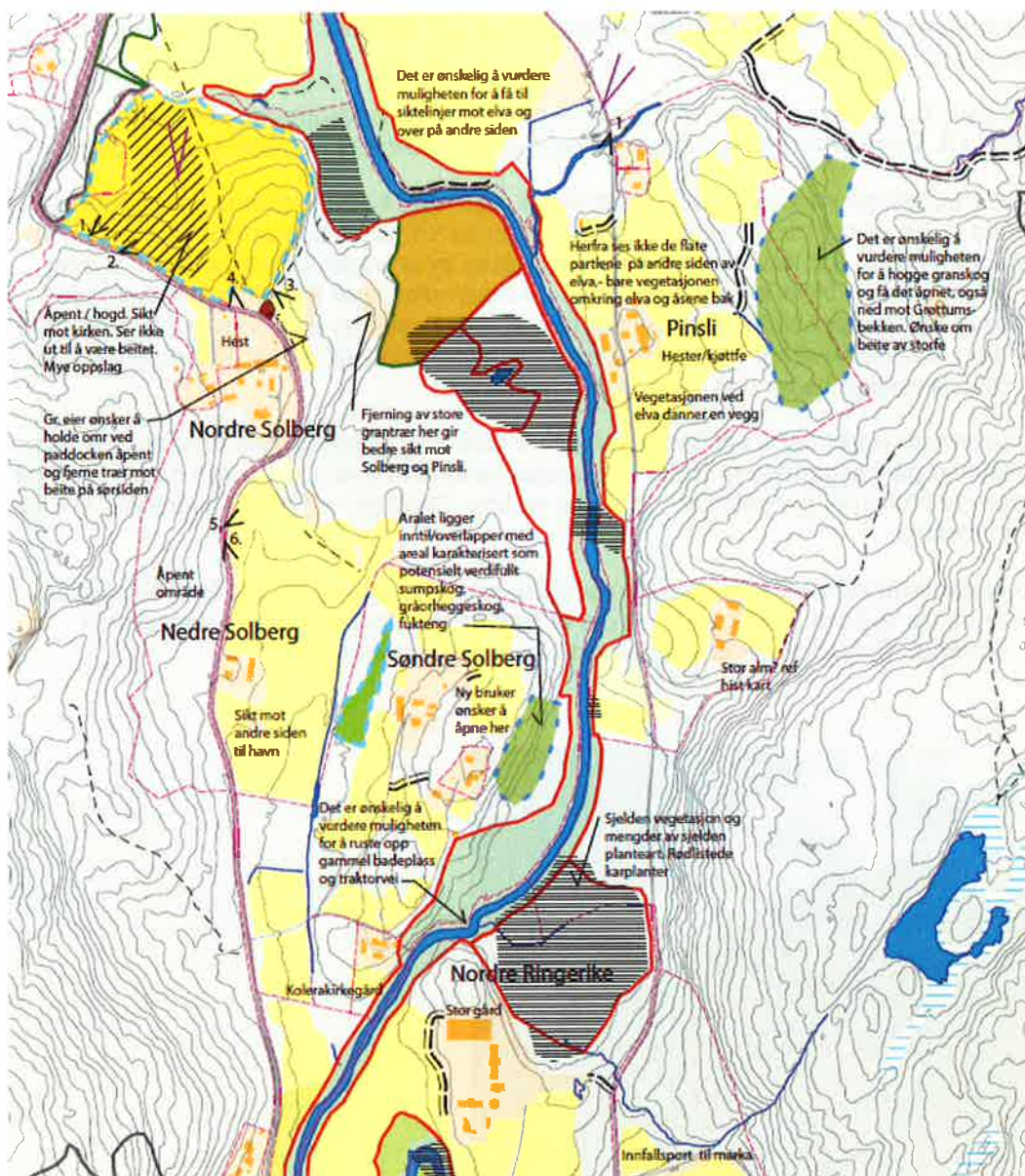
Restaureringsområde på Nedre Solberg foreslås tilbakeført til fukteng. Grunneier ønsker beite med dyr.

For registrerte naturbeitemark er det ønskelig med beite av storfe og skogen må åpnes mye for å få inn lys. I tillegg kan store grantrær nede ved elva vurderes fjernet. Naturbeitemarken vurderes som en spesiell type lokalitet som trolig ikke har vært gjødslet eller jordbearbeidet og lokaliteten har et godt potensiale for restaurering av beiteareal som er viktig for biologisk mangfold.

Det er et ønske fra grunneier å åpne arealer ned mot naturbeitemark. Dette vil bedre sikt over mot andre siden av dalen mot Pinsli.

Det er ønske om å åpne kantsonen ned mot gammel badeplass på vestsiden av elva ved østre Solberg. Før det gjennomføres tiltak i området, må det gjennomføres en kartlegging av konsekvenser for biologisk mangfold i området. Det er mange forekomster av rødlistearter i kantsonen mot elva i dette området.

Se for øvrig kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel for beitemark, naturbeitemark og fukteng, samt vedlegg 2 for skjøtselskart over området.

Figur 22. Kartutsnitt som viser områder (markert med gult og grønt – med blå stiplet linje rundt) foreslått som restaureringsområder innenfor fokusområde 4. Grønne områder med blå stiplet linje er områder foreslått av grunneier, mens områder med horisontal skravur er grovt skissert områder med registrerte rødlistearter.

Når det gjelder kulturhistorisk verdi, henvises det til kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel/bevaring av kulturminner og kulturmiljø. Se også vedlegg 3 med flyfoto og detaljer om kulturminner og –miljø.

5.5 Årnes – Wyller – Ringerike

5.5.1 Beskrivelse

Fokusområdet omfatter arealer av forskjellig karakter på begge sider av Sørkedalelva. På vestsiden av elva ligger oppdyrka mark og mer kupert terreng preget av beiting. Arealene er

en del av et større landskapsrom avgrenset av terreng og vegetasjon i vest og elva med vegetasjon i øst.

Det er fin utsikt fra Sørkedalsveien mot dyrka mark og kupert beiteområde i bakkant. Beliggenhet i ft. veien, størrelse og sauer på beite gjør at området fremstår som verdifullt.

Foreslått restaureringsområde ligger i tilknytning til flere større naturbeitemarksområder ved Årnes. Både deler av naturbeitemark og foreslått restaureringsområde er tilbakeført til beite. Naturbeitemark (nord) har lokal verdi (C-verdi) og deler av området begynner å gro til med kratt. Tresjikt med grov bjørk og osp (opp til 60 cm i diameter) gjør området interessant for spetter (to hekkende par i 2005). Naturbeitemarken i øst består av partier med skrinnere jord og rik flora og enkelte områder med fuktvegetasjon. Helt i nordvest er det mer skogdominert med forholdsvis frodige beiter i og rundt skogholtene.

En naturbeitemark ligger også i et fredet kulturminneområde (arkeologiske funn av spor etter bolig/ bosetning på Tangenåsen). Dette er gammel beitemark med mye berg i dagen, frodige ravedaler med fuktig engvegetasjon og vanlig rik eng. Området er forsøkt avgrenset til ikke gjødslede områder.

Foreslått restaureringsområde på østsiden av Sørkedalselva ligger rett syd for Wyllerløypa. Området er delvis bygd ut med en rail, og det er foretatt utretting av bekken som renner gjennom området. Området bærer preg av aktivitet rundt slalombakken.

Figur 23. Foreslått restaureringsareale (beite) nedenfor Wyllerløypa.

Det var tidligere foreslått et restaureringsområde (beite) på to sider av bekken mellom Søndre Ringerike og Wyllerløypa. Dette området er tatt ut da det i følge grunneier er for vått til beite. Det er også fare for forurensing av bekken og nedtrækking av vegetasjon i området ved innføring av beitedyr. Det er også ønskelig å opprettholde kantvegetasjon mot gården, slik at anlegget i Wyllerløypa blir mindre eksponert.

Av kulturhistoriske verdier i området er gårdstunene Bakk, Bjelkerud, Ødegården, Øgarden samt husmannsplassene Storbråten, Holtet, Holen og Årnes kommunalt listeført. Et område rundt Holen omfattes av vernebestemmelser. Det er gjort arkeologiske funn av spor etter bolig/ bosetning på Tangenåsen, og området som vist på flyfoto i vedlegg 2 er automatisk fredet. Sør for Solberg østre har det vært anlagt en kolerakirkegård, som var i bruk på 1850-tallet.

Figur 24. Gårdstunet Ødegården til venstre og husmannsplassen Storbråten til høyre. Foto fra Google maps.

5.5.2 Skjøtsel

Restaureringsområde ved Årnes vest for Sørkedalsvegen er tilbakeført til beite. Det er imidlertid viktig å holde dette beitet vedlike slik at det ikke gror igjen.

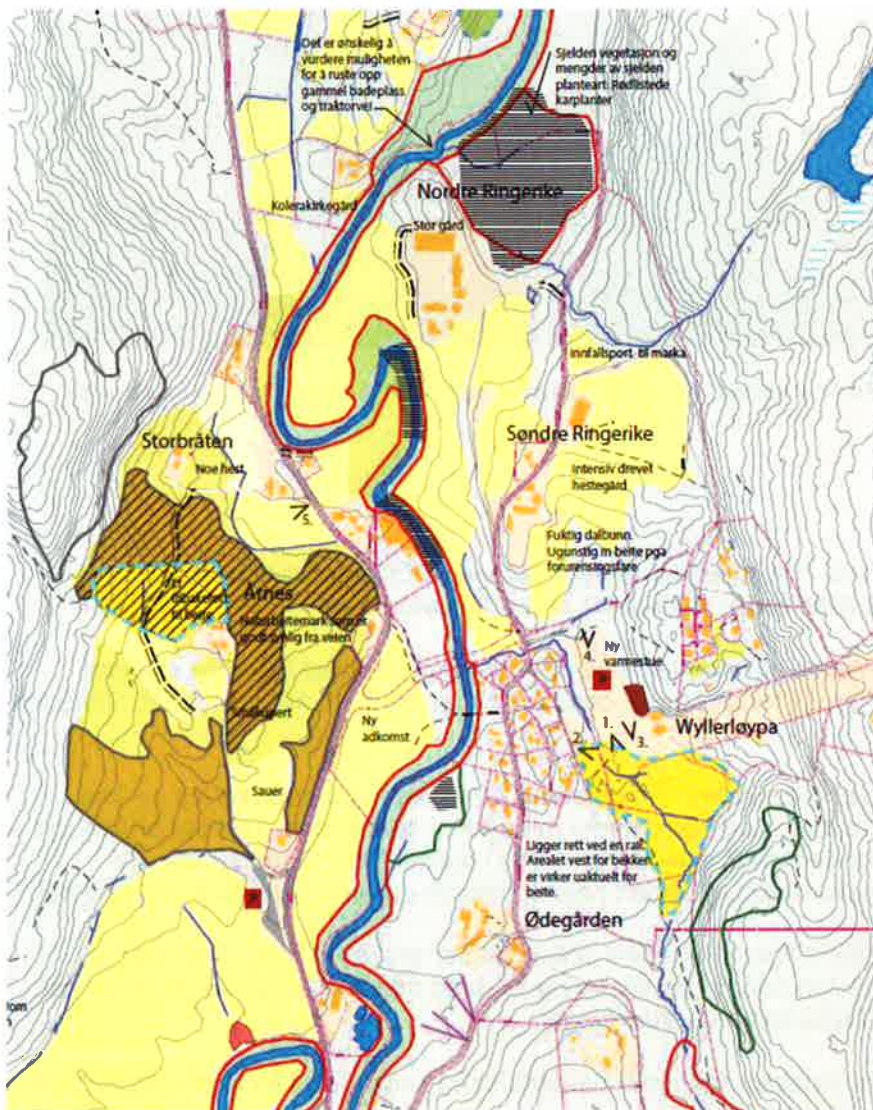
Naturbeitemarken ved Årnes bør skjøttes som en løveng på sikt med bevaring av store gamle trær. Det er viktig med fortsatt beite, også i områder som evt. ikke er ryddet. Området må ikke gjødsles.

Naturbeitemark på fredet kulturminne -Tangenåsen: Området må fortsatt beites og ikke gjødsles. Det bør ryddes mer skog noen steder, men ikke i ravinedalen. Det bør brukes dyr som ikke er for tunge for den mindre leirholdige jorda i ravinedalen. Området har bra potensiale som en mosaikkbiotop av variert naturbeitemark og løvskogsravine ved skjøtsel.

Det er usikkert om restaureringsområde ved skitrekket bør brukes til beite. Området bør befares og det bør gjøres en naturfaglig vurdering av dette området før en setter ut dyr her. Området ligger tett på Wyllerløypa og skianlegget.

Det foreslås siktlinjer fra Zinobervegen mot Sørkedalselva i vest – syd for Østergården. Dette for å åpne landskapet mot vest.

Se for øvrig kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel for beitemark og naturbeitemark, samt vedlegg 2 for skjøtelskart over området.

Figur 25. Kartutsnitt som viser områder (markert med gult – med blå stiplet linje rundt) foreslått som restaureringsområder innenfor fokusområde 5. Arealer som er skravert er delvis/helt skjøttet mens områder med horisontal skravur er grovt skissert områder med registrerte rødlistearter.

Når det gjelder kulturhistorisk verdi, henvises det til kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel/bevaring av kulturminner og kulturmiljø. Se også vedlegg 3 med flyfoto og detaljer om kulturminner og –miljø.

5.6 Strøm

5.6.1 Beskrivelse

Fokusområdet ligger langs Sørkedalsveien ved Strøm på østsiden. Terrenget er hellende med fint utsyn til kulturlandskapet på vestsiden av veien der det ligger et større sammenhengende jordbruksområde som avgrenses av skogkant og åssidene i vest.

Området er det første jordbruksområdet etter Bogstad gård og ligger ved en utfartsparkering syd for Strøm. Her er det stisystem inn i marka.

Figur 26. Utsikt fra Zinober mot jordbruksområder i vest.

Foreslåtte restaureringsområder er en fukteng i nordenden av deltaområdet ved innløpet til Bogstadvannet, samt et område som foreslås restaurert til beite langs en meander på vestsiden av elva øst for Tangen. I begge områder ønsker grunneier beite av storfe/hest.

Grunneier ønsker også en vurdering av uttak av granskog og beite til sau i deltaområdet ved innløpet til Bogstadvannet. Det er rødlistearter i området og verdien er satt til svært viktig. Tiltaket må vurderes av naturfaglig kompetanse.

Ved parkeringsplassen ved Strøm er en liten lokalitet vurdert som svært viktig (A-verdi). Lokaliteten omfatter en liten og fuktig del av bekkedal på østsiden av Sørkedalselva som er full av blærestarr. Lokaliteten anbefales forvaltet uten menneskelige inngrep.

Det er også registrert en hagemark like syd for Strøm (C-verdi). Dette er en gammel hagemark/naturbeitemark med en skrinnsørvendt kolle med en del eik og en frodigere nordvendt/flatt parti i nord hvor askeskog dominerer.

Av kulturhistoriske verdier i området er gårdstunet Zinober og husmannsplassen Strøm samt Bogstadskolen lokalt listeført. Det er gjort flere arkeologiske funn; et hestekoformet fyllskifte med ukjent funksjon datert til 1610-1430 f.Kr., dyrkningsspor datert til 1020-1160 e.Kr., samt en kjølskraper (en type redskap) av flint. Kjølskraperen er fjernet. Mellom Bogstad skole og Zinober går «Den gamle Sørkedalsveien» som er lokalt listeført.

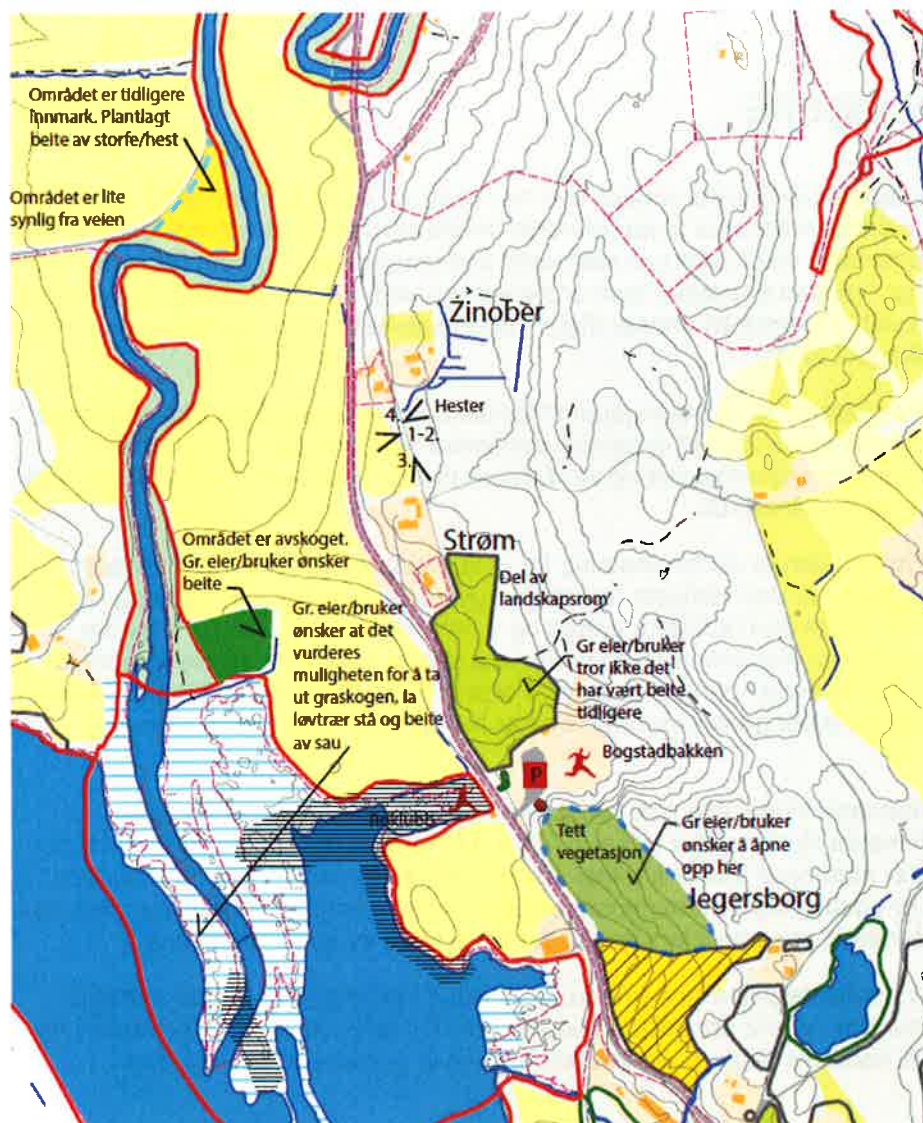

Figur 27. Bogstadskolen (også kjent som Strømskolen) til venstre og husmannsplassen Strøm til høyre.
Foto fra Google maps.

5.6.2 Skjøtsel

Restaureringsområde for beite vest for Sørkedalselva og fukteng øst for elva ønskes beitet av storfe/hest. Det er viktig å vurdere type beitedyr ift fuktighet på beiteområde. Ved høy fuktighet, er det ønskelig med lettere dyretyper. Det kan også være aktuelt med beite for kalv eller lettere storferaser. Begge beiteområdene blir liggende ned til eksisterende kantsone mot Sørkedalselva. Kantsonen er verdisatt som svært viktig, da den blant annet inneholder flere typer svært sjelden flora og fauna. Områdene må kartlegges av naturfaglig kompetanse før evt. igangsetting av tiltak og aktuelle tiltak er å etablere drikkeplass på jorden. Hagemarken syd for Strøm anbefales forvaltet slik at den ikke vokser igjen (ved rydding) samt at denne må beites.

Se for øvrig kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel for beitemark, fukteng og hagemark, samt vedlegg 2 for skjøtselskart over området.

Figur 28. Kartutsnitt som viser områder (markert med gult og grønn – med blå stiplede linje rundt) foreslått som restaureringsområder innenfor fokusområde 6.

Når det gjelder kulturhistorisk verdi, henvises det til kap. 4 for beskrivelse av skjøtsel/bevaring av kulturminner og kulturmiljø. Se også vedlegg 3 med flyfoto og detaljer om kulturminner og –miljø.

6 VEIEN VIDERE

Skjøtselsplanen/fokusområdene viser arealer som har verdi i ft. biologisk mangfold og som er avhengig av at de driftes videre for å opprettholde denne verdien. Andre areal foreslås restaurert pga. en potensiell verdi som kan realiseres ved restaurering og som forringes ved ytterligere gjengroing. I planen er arealer som er klassifisert som fulldyrka, overflate dyrka og innmarksbeite også vist. Til sammen danner disse jordbruksarealene det sammenhengende visuelle kulturlandskapet i dalen.

Skjøtselsplanen/fokusområder er et utgangspunkt for et kontinuerlig arbeid og fokus i årene fremover. Planen bør betraktes som et dynamisk dokument som periodevis blir revidert. Planen har et overordnet detaljeringsnivå og ser Sørkedalen som en helhet. Den gir ikke råd om skjøtsel på det enkelte gårdsbruk.

Et aktivt jordbruk i Sørkedalen er en forutsetning for at kulturlandskapets verdier bevares. Gårdbrukeren/grunneieren er den viktigste forvalteren av kulturlandskapsverdiene og må motiveres til både å fortsette den ordinære driften og å sette inn ekstra tiltak for å hindre gjengroing av andre arealer. Kunnskap som verdier kan skape forståelse og eierforhold til utfordringene, inspirere og sette i gang prosesser. Forut for den utarbeidete skjøtselsplanen har grunneiere deltatt på felles grunneiermøter og har hatt anledning til å komme med innspill til planen.

Grunneiere og gårdbrukere vil naturlig nok ta utgangspunkt i og ha fokus på sin egen eiendom og drift. Vi mener derfor at det vil være viktig å få utarbeidet skjøtselsplaner for de enkelte gårdsbruk der man også kan få kartlagt visuelt viktige elementer, kulturminner/spor, randsoner etc. Det er også viktig å se sammenhengen mellom gårdsbruket/eiendommen og tilgrensende områder samt egne arealers verdi i det store bilde av kulturlandskapet.

Ved utarbeidelse av detaljerte planer må grunneierne aktivt trekkes med. De har verdifull kunnskap om dagens drift og ofte om tidligere tiders bruk. En felles forståelse for verdier og enighet om forslag til konkrete tiltak, er en forutsetning for at planene vil bli fulgt opp i praksis.

De enkelte skjøtselsplanene vil i sin tur være viktige bidrag til å revidere den overordnede skjøtselsplanen. Skjøtselsplaner er anbefalt å rulleres hvert 5 år (Skjøtselshåndboka). Arbeidet med skjøtselsplaner på enkeltgårdsbruk kan avdekke kunnskapsbehov og danne grunnlag for målrettet veiledning og kurs.

For å øke fokus på kulturlandskapet er dagens formidlingskanaler viktige. Verdier som knyttes til kulturlandskapet kan sees i sammenheng med annen satsing som f. eks å styrke dalen som et levende sted der kafe/landhandel, andre steder som er besøksmål, er viktig for opplevelsen av dalen. Besøksløype/turforslag som er mer knyttet mot kulturformål og er attraktivt for flere brukergrupper kan være aktuelt.

7 VEDLEGG

1. Skjøtselsplan Sørkedalen
2. Fokusområde 1-6 med foreslåtte restaureringsarealer, ortofoto og bilder.
3. Fokusområde 1-6 kulturminner og kulturmiljø

